

Центральноукраїнський національний технічний університет
ЦЗДО
Кафедра «Міжнародні економічні відносини»

«Допущено до захисту»
Зав. кафедрою МЕВ
д.е.н., професор

_____ Іван МИЦЕНКО
« ____ » _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти

на тему
**«НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ
ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ»**

Виконала здобувачка вищої освіти
4 курсу, групи МЕВ-21пз
ОПП «Міжнародні економічні
відносини»
спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»

_____ Подскальнюк О. Р.
« ____ » _____ 2025 р.

Керівник роботи
д.е.н., професор

_____ Ірина БАБЕЦЬ
« ____ » _____ 2025 р.

Рецензент _____

Центральноукраїнський національний технічний університет
 Факультет ЦЗДО
 Кафедра Міжнародних економічних відносин
 Рівень вищої освіти Бакалавр
 Галузь знань 29 «Міжнародні відносини»
 Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
 Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Завідувач кафедри
 _____ Іван МИЦЕНКО
 « ____ » _____ 2025 року

**ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
 ЗА ПЕРШИМ (БАКАЛАВРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ
 ЗДОБУВАЧКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Подскальнюк Олени Русланівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи

Напрями підвищення міжнародної інвестиційної привабливості регіонів України

2. Керівник роботи

Бабець Ірин Георгіївна д.е.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи до захисту _____

4. Мета та завдання кваліфікаційної роботи Метою дослідження є обґрунтування напрямів підвищення міжнародної інвестиційної привабливості регіонів України.

Завдання: узагальнити сутність іноземних інвестицій та їх значення для економічного розвитку регіону; систематизувати теоретичні положення щодо формування інвестиційної привабливості регіону; сформулювати методичний підхід до оцінки міжнародної інвестиційної привабливості регіонів України; проаналізувати стан залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України в розрізі регіонів; оцінити рівень забезпеченості економіки регіонів України інвестиційними ресурсами; розробити рейтинг регіонів України за рівнем міжнародної інвестиційної привабливості; обґрунтувати концептуальні засади інвестиційної стратегії регіону як інструменту підвищення інвестиційної привабливості; визначити заходи щодо формування бренду регіону як способу підвищення рівня інвестиційної привабливості.

5. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	проф. Бабець І.Г.		
Розділ 2	проф. Бабець І.Г.		
Розділ 3	проф. Бабець І.Г.		

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми і об'єкта дослідження, призначення наукового керівника	01.01.2025-09.01.2025	
2	Розробка завдання на кваліфікаційну роботу, складання календарного плану його виконання	10.01.2025-24.01.2025	
3	Опрацювання навчальної та наукової літератури і складання плану роботи	25.01.2025-02.02.2025	
4	Проведення наукових досліджень, обробка фактичного матеріалу	02.02.2025-28.03.2025	
5	Написання тексту 1-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	01.03.2025-25.03.2025	
6	Написання тексту 2-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	26.03.2025-20.04.2025	
7	Написання тексту 3-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	21.04.2025-20.05.2025	
8	Усунення недоліків, написання остаточного варіанта тексту, оформлення кваліфікаційної роботи	21.05.2025-08.06.2025	
9	Перевірка на плагіат	09.06.2025-14.06.2025	
10	Отримання відгуку наукового керівника	15.06.2025-18.06.2025	
11	Рецензування кваліфікаційної роботи	19.06.2025-24.06.2025	
12	Захист кваліфікаційної роботи на засіданні екзаменаційної комісії		

Дата видачі завдання

« ____ » _____ 2025 року

Підпис керівника

(прізвище та ініціали)

Завдання прийнято до виконання

« ____ » _____ 2025 року

Підпис здобувача

Анотація

Напрями підвищення міжнародної інвестиційної привабливості регіонів України. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр” за освітньо-професійною програмою «Міжнародні економічні відносини» зі спеціальності «Міжнародні економічні відносини» – Центральноукраїнський національний технічний університет. – Кропивницький. – 2025.

У роботі узагальнено сутність іноземних інвестицій та їх значення для економічного розвитку регіону. Систематизовано теоретичні положення щодо формування інвестиційної привабливості регіону. Обґрунтовано методичний підхід до оцінки міжнародної інвестиційної привабливості регіонів України. Проаналізовано стан залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України в розрізі регіонів. Оцінено рівень забезпеченості економіки регіонів України інвестиційними ресурсами. Розроблено рейтинг регіонів України за рівнем міжнародної інвестиційної привабливості. Обґрунтовані концептуальні засади інвестиційної стратегії регіону як інструменту підвищення інвестиційної привабливості. Визначено заходи щодо формування бренду регіону як способу підвищення рівня інвестиційної привабливості.

Ключові слова: регіон, інвестиційна привабливість, прямі іноземні інвестиції, інвестиційна стратегія

Abstract

Ways to Improve the International Investment Attractiveness of Ukraine's Regions. – Manuscript.

Qualifying work on obtaining a higher education degree "Bachelor" in the educational-professional program "International Economic Relations" in the specialty "International Economic Relations". – 2025.

The thesis summarizes the essence of foreign investment and its importance for the economic development of the region. Systematizes theoretical provisions on the formation of the investment attractiveness of the region. Justifies a methodological approach to assessing the international investment attractiveness of the regions of Ukraine. Analyzes the state of attracting foreign direct investment to the economy of Ukraine by region. Assesses the level of provision of the economy of the regions of Ukraine with investment resources. Develops a rating of regions of Ukraine by level of international investment attractiveness. Justifies the conceptual principles of the investment strategy of the region as a tool for increasing investment attractiveness. Determines measures for forming the brand of the region as a way to increase the level of investment attractiveness.

Keywords: region, investment attractiveness, foreign direct investment, investment strategy

Зміст

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНУ.....	9
1.1. Сутність іноземних інвестицій та їх значення для економічного розвитку регіону.....	9
1.2. Інвестиційна привабливість регіону та детермінанти її формування	18
1.3. Методика оцінки міжнародної інвестиційної привабливості регіону.....	27
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНА ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ	35
2.1. Стан залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України: регіональний аспект.....	35
2.2. Забезпеченість економіки регіонів інвестиційними ресурсами	40
2.3. Оцінка міжнародної інвестиційної привабливості регіонів України...	44
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	59
3.1. Концептуальні засади інвестиційної стратегії регіону як інструменту підвищення інвестиційної привабливості	59
3.2. Формування бренду регіону як спосіб підвищення рівня інвестиційної привабливості	67
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80

ВСТУП

Актуальність теми. Економіка України загалом розглядається як інвестиційно приваблива для іноземних інвесторів завдяки вигідному географічному розташуванню, наявності значної кількості різноманітних природних ресурсів та трудового потенціалу. Проте, сама наявність певних переваг не забезпечує практичну реалізацію інвестиційного потенціалу, що повинно відбуватися за підтримки розвинених факторних переваг, серед яких ключовими є розвиненість інфраструктури та інституційного середовища підприємницької діяльності. В умовах війни в Україні можливість розвитку, покращення та ефективного використання зазначених факторних переваг істотно погіршилася, що призвело до зниження інтересу іноземних інвесторів до здійснення капіталовкладень в українську економіку. З огляду на істотні відмінності у безпековій ситуації в регіонах України в умовах війни також поглиблюється диференціація регіонів за рівнем інвестиційної привабливості.

Інвестиційна привабливість є важливою для регіонального та місцевого розвитку. Територія, що характеризується перевагами розташування, які є важливими для інвестора, може залучати інвестиції та, таким чином, створювати ефект розвитку через зміцнення економічної бази та виробництва продукції та надання послуг для внутрішнього ринку, що, у свою чергу, сприяє збільшенню соціально-економічного потенціалу даної території чи регіону. Приплив як іноземного, так і внутрішнього капіталу може стимулювати чинники розвитку, які допомагають подолати бар'єри розвитку або зміцнити наявні конкурентні переваги регіонів. Однак не кожен приплив капіталу автоматично призводить до позитивних соціально-економічних ефектів. Тому формування розміру та структури інвестицій відповідно до специфіки регіональної економіки є ключовим завданням державних і місцевих органів влади. Це дуже складне завдання, оскільки регіони піддаються економічним змінам і, залежно від ступеня зв'язку зі світовою економікою, можуть відчути на собі вплив світових фінансових криз та геополітичних чинників. Чим більш розвинутим є регіон і чим він тісніше пов'язаний зі світовою економікою, тим

швидшими та непрогнозованими є зміни соціально-економічної ситуації в цьому регіоні. У зв'язку з цим актуальним завданням є вивчення рівня забезпеченості інвестиціями регіонів України та оцінки їх інвестиційної привабливості як основи розробки регіональних стратегій економічного розвитку, що визначатимуть перспективні заходи для покращення інвестиційного клімату в регіонах.

Метою роботи є обґрунтування напрямів підвищення міжнародної інвестиційної привабливості регіонів України.

Завдання дослідження полягають у наступному:

- узагальнити сутність іноземних інвестицій та їх значення для економічного розвитку регіону;
- систематизувати теоретичні положення щодо формування інвестиційної привабливості регіону;
- сформуванати методичний підхід до оцінки міжнародної інвестиційної привабливості регіонів України;
- проаналізувати стан залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України в розрізі регіонів;
- оцінити рівень забезпеченості економіки регіонів України інвестиційними ресурсами;
- розробити рейтинг регіонів України за рівнем міжнародної інвестиційної привабливості;
- обґрунтувати концептуальні засади інвестиційної стратегії регіону як інструменту підвищення інвестиційної привабливості;
- визначити заходи щодо формування бренду регіону як способу підвищення рівня інвестиційної привабливості.

Об'єктом дослідження є міжнародна інвестиційна привабливість регіонів України.

Предметом дослідження є визначення напрямів підвищення міжнародної інвестиційної привабливості регіонів України.

Методи дослідження. Теоретичною основою роботи є положення теорії міжнародного руху капіталу, теорія монопольних переваг, теорія міжнародного життєвого циклу продукту, теорія розміщення та еkleктична теорія міжнародного виробництва. Для реалізації завдань дослідження використовувалися такі методи: дедукція та індукція (при узагальненні сутності іноземних інвестицій та їх значення для економічного розвитку регіону, систематизації теоретичних засад створення детермінант інвестиційної привабливості регіону); системний аналіз (при обґрунтуванні вибору методичного підходу до оцінки міжнародної інвестиційної привабливості регіонів України); динамічно-структурний аналіз (при оцінці стану залучення прямих іноземних інвестицій за регіонами України та рівня забезпеченості економіки регіонів інвестиційними ресурсами); інтегральне оцінювання (при визначенні інтегрального показника інвестиційної привабливості регіонів України); стратегічний аналіз (при обґрунтуванні концептуальних засад інвестиційної стратегії регіону як інструменту підвищення інвестиційної привабливості).

Інформаційною базою роботи є наукові статті та монографії, присвячені проблемам оцінки міжнародної інвестиційної привабливості регіонів, розробці та впровадженню ефективних інвестиційних стратегій на регіональному рівні, формування позитивного іміджу та бренду регіону; аналітичні огляди ОЕСР та ЮНКТАД, статистичні бази даних Державної служби статистики України та Національного Банку України, інформація з мережі Інтернет.

Основний зміст роботи викладений на 74 сторінках. Робота містить 12 таблиці та 14 рисунків. Список використаної літератури налічує 61 позицію та розміщений на 6 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНУ

1.1. Сутність іноземних інвестицій та їх значення для економічного розвитку регіону

Залучення та накопичення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіку країни чи регіону можна розглядати як один із проявів конкурентоспроможності цієї економіки, так і як чинник її посилення або навіть створення в окремих випадках. Іноземний капітал зазвичай інвестується туди, де є відповідні умови для ведення бізнесу та забезпечений хороший доступ до ринків збуту. З іншого боку, ПІІ також є джерелом позитивних змін в ефективності використання факторів виробництва, у тому числі шляхом впливу на вітчизняні компанії щодо структури їх виробництва чи організації діяльності. ПІІ також часто є джерелом технічного прогресу завдяки поширенню інноваційних технологій і ноу-хау в новому місці.

Відповідно до Посібника з платіжного балансу Міжнародного валютного фонду [1], концепція прямих іноземних інвестицій відноситься до категорії міжнародних інвестицій, у яких суб'єкт господарювання з однієї країни набуває довгострокової участі в підприємстві, що працює за межами економіки інвестора. Термін «постійний інтерес» тут означає наявність тривалої взаємозалежності між інвестором і підприємством, в яке було здійснено інвестицію, і значний вплив інвестора на управління цим підприємством. Прямий іноземний інвестор може бути приватною особою, державним або приватним підприємством, яке є акціонерним товариством або діє за іншою формою власності, урядом, групою пов'язаних осіб або групою пов'язаних підприємств, якими володіє підприємство прямого інвестування, тобто дочірня компанія, що працює в країні, відмінній від країни походження прямого інвестора або іноземних інвесторів [2].

ОЕСР рекомендує визначити підприємство прямого інвестування як підприємство, яке є акціонерним товариством або компанією з іншою формою власності, в якому іноземні інвестори володіють 10% або більше звичайних

акцій або прав голосу в акціонерному товаристві або їх еквівалент в інших компаніях. Обмеження в 10% звичайних акцій або голосів визначає наявність відносин, відомих як іноземні інвестиції [2].

Складові ПІІ охоплюють: власний капітал, реінвестований прибуток та інший капітал, переважно у формі довгострокових і короткострокових внутрішніх позик (між материнською компанією та підприємствами групи). Оскільки окремі країни зазвичай не збирають дані про всі вищезазначені компоненти ПІІ, може бути важко порівняти інформацію про ПІІ за окремими економіками [3].

Невизначеність процесу інвестування є однією з головних характеристик ПІІ, а тому сутність інвестицій окреслюється як «жертва певного зарди невизначеного майбутнього» [4, с. 231]. Підприємці, прагнучи максимізувати прибуток, інвестують кошти за кордоном на більш сприятливих, але не зовсім визначених умовах. У свою чергу, іноземні інвестиції є однією з форм міжнародного переміщення капіталу, що в широкому сенсі визначається як рух капіталу, що фіксується в платіжному балансі. Прямі іноземні інвестиції в умовах глобалізації залишаються найбільш ефективним способом виходу на ринки інших країн. В економічній літературі існують різні визначення ПІІ. Ці відмінності стосуються ступеня деталізації формулювання, а не економічного змісту явища [5, с. 7]. Наприклад, П. Кругман і М. Обстфельд визначають ПІІ як «міжнародне переміщення капіталу з метою створення філії в іншій країні та здійснення контролю над цим підприємством» [6, с. 94].

ПІІ можуть бути визначені як форма довгострокового капіталовкладення, яке має тривалий вплив на управління виробничою діяльністю підприємства, розташованого в країні, відмінній від країни постійного проживання інвестора, і отримання від цього прибутку. «ПІІ – це вкладення капіталу в іноземне підприємство, поєднане з контролем над цим підприємством, з метою отримання прибутку та інших вигод» [7, с. 9].

Формулюючи синтетичне визначення ПІІ на основі підходу, поданого вище, Нитко визначає це поняття «як довгострокову інвестицію, що здійснило

підприємство або особа з однієї країни в підприємство іншої країни, з наміром здійснювати контроль над ним і отримувати від нього прибуток». Сутність ПІІ полягає в передачі не лише капіталу, а й трудових і технологічних, маркетингових та організаційних знань [8, с. 5-6].

Прямі інвестиції також включають надання позик іноземним підприємствам або підприємствам, розташованим за кордоном, з їх власною часткою, а також забезпечення їх інвестиційними товарами [9, с. 30]. ПІІ зазвичай довгострокові. Їх характерною рисою є рух, крім фінансових ресурсів, також факторів виробництва, при цьому ключову роль відіграють технологічні, управлінські та маркетингові навички. Суть ПІІ полягає в тому, що вони є підприємницькими інвестиціями і, на відміну від портфельних інвестицій, являють собою не однорідні активи, а пакет продукції, що переміщується за кордон, у якій капітал є не домінуючим компонентом, а лише супутнім.

У літературі є багато теоретичних пояснень причин переміщення капіталу між країнами. До найпопулярніших теорій, що пояснюють потік капіталу у формі прямих іноземних інвестицій у країну «приймаючу», можна віднести: теорію монопольних переваг, теорію міжнародного життєвого циклу продукту, теорію розміщення та еkleктичну теорію міжнародного виробництва.

Теорія монополістичних переваг припускає, що підприємства погоджуються здійснювати додаткові витрати внаслідок створення нового бізнесу за кордоном, якщо таким чином використовуватимуть свої активи ефективніше. Підприємство, яке здійснює прямі інвестиції за кордоном, повинно не тільки мати у своєму розпорядженні великий капітал, але й мати перевагу перед існуючими або потенційними підприємцями в країні-інвесторі в сферах, пов'язаних з некласичними факторами виробництва (наприклад, технологічні та маркетингові знання).

Міжнародна теорія життєвого циклу товару розглядає життєвий цикл товару як послідовну реалізацію трьох фаз. На першій, так званій фазі інноваційного продукту, продукт, вироблений компанією, піддається постійним технологічним і функціональним модифікаціям і виробляється в невеликих

кількостях для ринку високорозвиненої країни, де компанія розташувала своє виробництво. Наприкінці цієї фази починається малий експорт у країни з таким же високим економічним рівнем. Друга фаза - фаза зрілого продукту, на якій виробник прагне досягти ефекту масштабу шляхом масовізації виробництва, скорочення витрат і зниження цін, що супроводжується зростанням попиту. Виробництво в рідній країні скорочується, і компанія створює філії в економічно розвинутих країнах шляхом прямих інвестицій. На третій фазі продукт повністю стандартизований (фаза стандартизованого продукту). Компанія змушена розміщувати виробництво в країнах, що розвиваються, де ціни на фактори виробництва нижчі.

Теорія розміщення базується головним чином на неокласичній теорії зовнішньої торгівлі. Однак він ігнорує припущення про досконалу конкуренцію та визначає детермінанти, що впливають на вибір місця для прямих іноземних інвестицій.

Базуючись на існуючих теоріях ПІІ, можна пояснити, що рішення інвесторів інвестувати на іноземному ринку залежать від переваг власності підприємств і вигод від їх інтерналізації, тоді як вибір географічного розташування визначається чинниками, що утворюють середовище підприємства в країні перебування.

Теорією, яка враховує взаємозв'язок усіх детермінант прямих іноземних інвестицій (зовнішніх і внутрішніх), є еkleктична парадигма OLI Даннінга. Теорія OLI (власність, локалізація, інтерналізація) пояснює залучення ПІІ як результат трьох умов: наявність у компанії переваг у власності (олігополістичні переваги), наявність сприятливих факторів розташування та наявність більших переваг для компанії від інтерналізації, ніж від екстерналізації її діяльності.

У теорії розміщення здійснення ПІІ залежить від конкурентних переваг країни (регіону), які позитивно впливають на процеси розвитку підприємств. Конкурентні переваги, зумовлені місцезнаходженням, називають перевагами (факторами) розташування [10, с. 52].

При аналізі розміщення ПІІ в регіонах важливими є такі фактори. Згідно з Місала, до них в основному відносяться: просторовий розподіл ресурсів (природних ресурсів, людського капіталу та ін.) і ринків; продуктивність і якість роботи; витрати на заміну, особливо у зв'язку з транспортом і зв'язком; характер і ступінь втручання держави та регіональних органів влади; інвестиційний клімат (політичний, соціальний, економічний та правовий та адміністративний клімат), якість економічної та транспортної інфраструктури; психологічна «дистанція» (мовні та культурні відмінності) та економія від масштабу (виробництво, продажі, дослідження та розробки) [11].

З точки зору іноземних інвесторів, які розглядають можливість виходу на нові національні чи місцеві ринки або збільшення свого наявного внеску, важливо проаналізувати сприятливі та несприятливі фактори, які мають ключовий вплив на успіх іноземних інвестицій у приймаючій країні. Переваги інвестування за кордоном включають: нижчі витрати на оплату праці за кордоном, ніж вдома, присутність на зовнішньому ринку, довгострокове підвищення конкурентоспроможності, завоювання нових ринків, усунення валютного ризику, часто дешевша сировина, нижчі транспортні витрати для одержувачів, податкові пільги в країні інвестування, усунення проблем, пов'язаних з імпортом товарів, дешевий реімпорт.

Несприятливі наслідки здійснення прямих інвестицій включають, серед іншого: обмеження, за деяких обставин, переказу прибутку, політичний ризик, напр. загроза експропріації, можлива дискримінація, якщо проект стане конкурентоспроможним із власним виробництвом країни інвестування, іноді умова міноритарної участі, що може призвести до обмеження діяльності інвестора, а в деяких ситуаціях і до втрати робочих місць у країні. Зазначені переваги та недоліки дозволяють виділити чотири групи мотивів інвестування за кордоном: мотив продажу (завоювання нових ринків або збереження існуючих ринків, мотив постачання (наприклад, більш надійне постачання сировини), мотив продажу), мотив зниження витрат (наприклад, дешевша

робоча сила), мотив захисту навколишнього середовища (наприклад, нижчі вимоги щодо цього в країні інвестування).

Іноземним інвестиціям надається велике значення у формуванні конкурентної переваги регіону в умовах трансформації польської економіки, як фактору трансформації її структури [12, с. 86].

Однак ПІІ можуть стати одним з головних чинників формування конкурентних переваг регіону, але за припускаючи, що вони досягнуть певної «критичної маси», компанії з іноземним капіталом керуватимуться стратегією, сприятливою для розвитку економіки регіону, але, перш за все, коли функціональні зв'язки вітчизняних підприємств із транснаціональними корпораціями є належним чином сформовані [13, с. 183-189].

При цьому звернемо увагу, що конкурентоспроможність регіону можна виміряти рівнем інвестованого іноземного капіталу та обсягом витрат на НДДКР, понесених інвестором. Діяльність, яку здійснюють іноземні організації, прямо чи опосередковано сприяє поширенню або створенню інновацій. Це стосується насамперед ситуацій, коли інвестор походить із країни з вищим рівнем соціально-економічного розвитку.

Як відправну точку для аналізу взаємозв'язку між економічними інноваціями та прямими іноземними інвестиціями можна навести тези, сформульовані М. Е. Портером, який виступає за динамічну модель конкуренції, за якої країна може трансформувати недоліки в конкурентні переваги. Конкурентоспроможність національної економіки є насамперед результатом здатності окремих суб'єктів (особливо підприємств), що працюють у ній, створювати інновації та вдосконалення [14] (нові методи та нові способи роботи) та ефективність, з якою компанії, розташовані в певній місцевості, можуть використовувати ресурси для виробництва цінних товарів і послуг [14].

Як показано на рисунку 1.1, вплив прямих іноземних інвестицій може стосуватися: виробничих факторів, стратегій компаній і конкуренції, умов попиту та суміжних і допоміжних галузей, тобто чотирьох елементів, які створюють діамант Портера конкурентних переваг [15, с. 28].

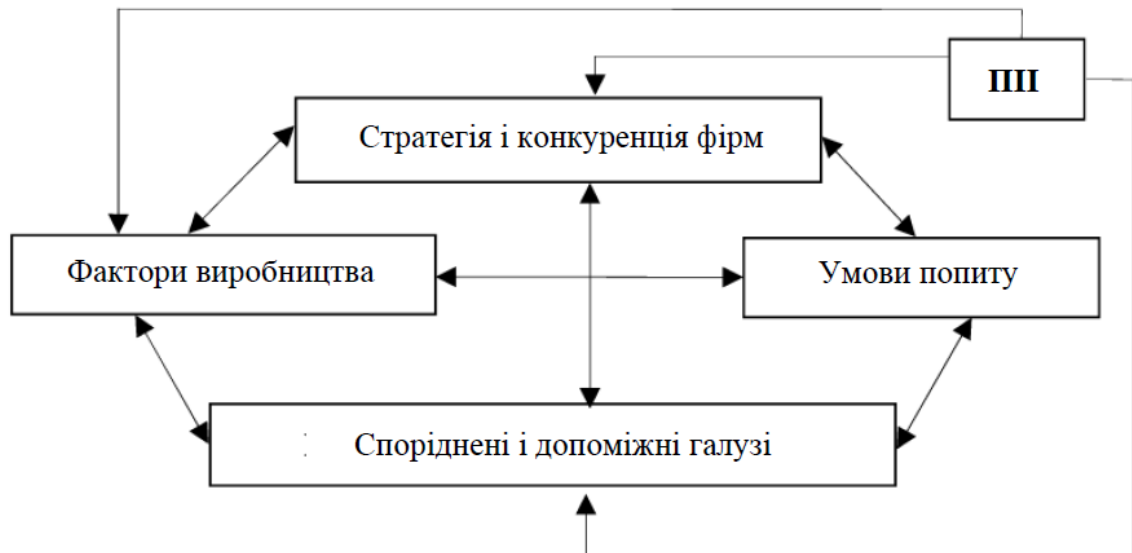

Рис. 1.1. Вплив ІІІ на економіку приймаючої країни

Джерело: побудовано автором за [14]

Однак варто підкреслити, що вплив на країну не обов'язково означає такий самий вплив на конкретний регіон. Це особливо помітно, коли ми спостерігаємо за економічними результатами ТНК у світовому масштабі або в окремих країнах. У глобальному масштабі компанія може, наприклад: підвищити ефективність, збільшити прибуток, але це досягається шляхом скорочення зайнятості на вибраних фабриках, обходу несприятливого податкового законодавства тощо. Подібні залежності виникають у масштабах окремих країн. Такий тип декомпозиції може мати негативний вплив на розвиток регіону, коли з точки зору інтересів компанії необхідно, наприклад, сконцентрувати операції шляхом усунення дублюючого виробництва [16].

ІІІ можуть мати позитивний вплив на підвищення конкурентоспроможності регіону через: інновації, перерозподіл ресурсів, завоювання нових ринків, адаптація структури до змін у світовій економіці. Елемент прямих іноземних інвестицій (вхідних і зовнішніх) був введений Т. Озавою до теоретичних етапів економічного розвитку, представлених Портером, на основі динамічної моделі порівняльних переваг.

Передбачається, що прямі іноземні інвестиції можуть мати позитивний вплив на економіку приймаючої країни та регіону, в тому числі на її

інноваційність, якщо їх тип дозволяє використовувати її потенціал [17]. Якщо ці інвестиції здійснюються у високоіндустріальних країнах, вони супроводжуються збагаченням знань у країні, де розташовані інвестиції. Однак, якщо така інвестиція здійснюється в країні з нижчим рівнем економічного розвитку, це супроводжується одностороннім трансфером технічних знань із країни з вищим рівнем економічного розвитку, яка реалізує цю інвестицію [18]. Відмінності між технологічно розвиненими та нерозвиненими країнами та регіонами змінюються з часом. Деякі слаборозвинуті країни завдяки знанням, що перебувають у товарному та некомерційному відношенні, а також завдяки своїм власним витратам на дослідження та розробки зміцнюють свої позиції у світі шляхом вдосконалення модернізації та інновацій.

Трансфер технологій, модернізація та впровадження інновацій є найважливішими перевагами для регіону, який отримує іноземні інвестиції. Вони особливо цінні в периферійних, слаборозвинених регіонах. Як правило, ці регіони потребують нових концепцій розвитку та стратегій дій, які модернізують регіон за допомогою використання науки та технологій. Однак для розвитку технологій потрібні значні фінансові ресурси, яких часто немає в слаборозвинутих регіонах. Рішенням цієї проблеми є іноземні інвестиції, які заповнюють цю прогалину. Окрім трансферу технологій, дуже важливим впливом іноземних інвестицій на приймаючий регіон є використання сучасних моделей управління та організації праці. Підприємства з іноземним капіталом впроваджують сучасні моделі управління з використанням новітніх методик і процедур. Це, у свою чергу, дає їм перевагу перед місцевими підприємствами. Місцеві компанії не хочуть залишатися осторонь і також впроваджують інноваційні рішення, що стає важливим елементом підвищення конкурентоспроможності приймаючих регіонів [19, с. 75, 361].

Вплив ПІІ на фактори виробництва в регіоні залежить не лише від макроекономічних факторів та орієнтації інвесторів, а й від ступеня капітальної та просторової концентрації та ступеня закріпленості іноземних інвесторів у регіоні – висока капітальна та просторова концентрація прямих іноземних

інвестицій може викликати численні мультиплікаційні та синергетичні ефекти, які можуть позитивно вплинути на трансформацію структури економіки регіону [20, с. 86-87].

Тому вибір іноземних інвесторів повинен враховувати структуру економіки регіону, щоб можна було досягти поширення впливу іноземного капіталу на певну територію. Надходження ПІІ може позитивно вплинути на конкурентну перевагу регіону через вплив на технічний прогрес – технологія передається від іноземної компанії до вітчизняної компанії, що призводить до її поширення в регіоні, що приймає інвестиції [21, с. 53-54].

Іноземні інвестиції сприймаються як один із найважливіших факторів інновацій, зростання та модернізації економіки. Вхідний іноземний капітал, особливо в прямій формі, надає можливість для інвестицій, модернізації та підвищення конкурентоспроможності економіки даної країни. У результаті міжнародного потоку капіталу у формі ПІІ економіка приймаючого регіону пов'язується зі світовою економікою та бере участь у створенні більш ефективного міжнародного поділу праці, але залежно від ступеня своєї відкритості стає більш схильною до позитивного та негативного впливу циклічних змін, що відбуваються у світовій економіці. Основні аспекти впливу прямих іноземних інвестицій на модернізацію економіки регіону, що отримує капітал у цій формі, можна знайти в окремих сферах, таких як: капітал, технологічні та людські ресурси; підвищення ефективності та конкурентоспроможності, надходження до бюджету або зміни структури економіки. Прямі іноземні інвестиції вважаються важливим фактором стимулювання економічного розвитку як на рівні регіону, так і країни.

1.2. Інвестиційна привабливість регіону та детермінанти її формування

Інвестиційна привабливість, як комплексна економічна категорія, охоплює багато факторів, що характеризують ефективність економічної діяльності, умови ведення бізнесу та рівень необхідних інвестицій для забезпечення реалізації інтересів інвестора. Позиціонування регіону як інвестиційно привабливої території насамперед залежить від оцінки інвестора, який аналізує привабливість ринку з урахуванням наявних факторів виробництва в даній економіці та потенційного збільшення чистих вигод від інвестування капіталу у формі прямих іноземних інвестицій. На інвестиційну привабливість країни впливають такі економічні фактори: ступінь лібералізації економіки, рівень фіскалізму, наявність соціально-економічної рівноваги, структура власності економіки, зміни в державній політиці доходів, тенденції на ринку праці з особливим акцентом на індивідуальному рівні вартості праці, існуючі відносини між державою, підприємствами та профспілками.

У науковій літературі пропонуються різноманітні підходи до окреслення інвестиційної привабливості регіону, які відрізняються за основною ідеєю та ступенем врахування потреб забезпечення сталого розвитку. Загальний підхід до трактування інвестиційної привабливості регіону полягає у визначенні специфічних особливостей території, які впливають на формування здатності регіону забезпечувати ефективне використання ендогенного потенціалу та самопідтримуваний розвиток [22].

М. Назарчук визначає інвестиційну привабливість як «характерну якісну рису регіону, яка залежить від його забезпеченості природними ресурсами та економічних, екологічних, соціальних та культурних факторів» [23]. Основними показниками інвестиційної привабливості країни є чиста інвестиційна позиція, яка враховує залишки прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у певний момент часу, а також частка іноземних інвестицій у вартості активів країни. Завдяки аналізу цих показників можна робити висновки про важливість іноземних інвестицій для економіки. Особливо важливим показником є частка залучених ПІІ у загальному обсязі інвестиційних витрат.

У науковій літературі інвестиційна привабливість кваліфікується як економічна категорія, що тісно пов'язана з рівнем конкурентоспроможності соціально-економічної системи та залежить від інституційно-правових умов господарювання. На думку Дж. Даннінга, серед мотивів іноземного інвестора щодо вкладення капіталу в іншу країну необхідно звернути увагу насамперед на прагнення отримання доступу до нових ресурсів та ринків збуту, прагнення до підвищення ефективності підприємницької діяльності або кращого використання ресурсів, що дозволить посилити конкурентні позиції інвестора або здобути нові конкурентні переваги [24]. Водночас, Парисек Я. звертає увагу, що наявність в регіоні певного специфічного фактора місцевого розвитку не обов'язково забезпечує економічне зростання або підвищує інвестиційну привабливість, оскільки такий фактор повинен бути помічений та визнаний інвестором, належним чином оцінений з точки зору корисності, придбаний та використаний в господарській діяльності [25].

Таблиця 1.1.

Підходи до визначення поняття «інвестиційна привабливість регіону»

Автор	Визначення
Гелеверя Є., Сергієнко Ю.	сукупність деяких об'єктивних особливостей, властивостей, засобів, можливостей економічної системи, яка визначає потенційний платіжний попит на інвестиції
Каркіч І.	сукупність об'єктивних і суб'єктивних умов, що сприяють або перешкоджають процесу інвестування національної економіки на макрорівні, мезорівні і мікрорівні
Лугош Л.	сукупність обставин, причин та факторів, які впливають на рішення інвестора щодо вкладення коштів у певний сегмент ринку
Гузик Б.	можливість реалізації ренти за розміщення на даній території; «орендна плата» дорівнює надлишку зареєстрованого рівня інвестицій над «змодельованим» рівнем, що є результатом загальної залежності інвестицій від соціально-економічних умов
Назарчук М.	здатність переконати інвесторів вибрати регіон як місце для розміщення своїх інвестицій
Ставицька М. та ін.	здатність переконати підприємця інвестувати на основі переваг розташування, які можуть бути досягнуті в процесі ведення підприємницької діяльності
Хойнацька К.	корисна цінність регіону як місця розташування для компанії, яка складається з різних факторів

Джерело: складено автором за [23; 26-31]

Отже, найчастіше інвестиційна привабливість виражається відносною привабливістю конкретних територій, що визначається якістю розташування регіону відносно джерел ресурсів та здатністю підприємств поглинати інвестиції завдяки наявності та якості факторів виробництва, сировини, розміру ринку збуту, купівельної спроможності населення, кваліфікації та ресурсів працівників, якості технічної інфраструктури, наявності науково-дослідних центрів.

Новицький М. визначає інвестиційну привабливість як «здатність певної території залучати інвесторів, що визначається сукупністю факторів» [32]. Інвестиційна привабливість є важливим чинником для забезпечення регіонального та місцевого розвитку. Відповідно, інвестиційно приваблива територія – це «територія, яка характеризується важливими для інвестора перевагами розташування, а отже, залучає інвестиції, що дає ефект розвитку шляхом створення економічної бази та, як наслідок такої діяльності, сприяє підвищенню соціально-економічного потенціалу даного регіону» [33].

На думку М. Назарчука, привабливість регіону є найважливішим фактором, що впливає на концентрацію фінансового та людського капіталу. Варто також пам'ятати, що концентрація економічної діяльності визначає інвестиційну привабливість, а тому слід визнати, що між цими економічними категоріями існують двосторонні зв'язки. Інвестиційна привабливість частково залежить від обсягу доходів бюджетів органів місцевого самоврядування, отриманих від податків з підприємств - більш привабливі регіони створюють можливості для збільшення власних доходів [23]. Годлевська-Майковська Г. стверджує, що інвестиції стимулюють економічний розвиток, оскільки вони запускають механізм розвитку «згори» та «знизу», який не лише формує можливості для задоволення просторових потреб та досягнення економічних цілей підприємців, а й забезпечує пошук територій із хорошими умовами для розвитку нового підприємництва. Автор розрізняє інвестиційну привабливість у зв'язку з показниками потенційної та фактичної інвестиційної привабливості для цілей її оцінки [33].

Відповідно до визначення, сформульованого Годлевською-Майковською Г., «потенційна інвестиційна привабливість – це сукупність переваг регіонального розташування, які впливають на досягнення цілей інвестора, тоді як фактична інвестиційна привабливість означає здатність регіону створювати задоволення споживачів-інвесторів та спонукати до поглинання фінансового та матеріального капіталу у формі інвестицій» [34]. Інше визначення надає Е. Бояр, який вказує на те, що особливості окремих місць, тобто так звані фактори розташування, безпосередньо впливають на формування інвестиційних витрат і спонукають інвесторів до вкладення коштів в господарські об'єкти [35]. З іншого боку, Калиновський Т. стверджує, що «місця з найвищими цінностями корисності для здійснюваної господарської діяльності вважаються привабливими для інвестицій» [36]. Понятович М. зазначає, що «ключовим фактором з точки зору майбутньої інвестиційної активності муніципалітетів буде можливість для органів місцевого самоврядування забезпечувати так званий власний внесок в інфраструктурні проекти, необхідні для освоєння фондів ЄС [37].

Харламова Г. зазначає, що «рівень інвестиційної привабливості регіону визначається сукупністю об'єктивних і суб'єктивних факторів інвестування. Об'єктивні можливості регіону для залучення ПІ пов'язані з інвестиційним потенціалом території, а об'єктивними перешкодами, що не дозволяють повною мірою реалізувати такі можливості – різноманітні інвестиційні ризики, виникнення яких підвищує ймовірність недовикористання інвестиційного потенціалу території» [38].

Потенційні іноземні інвестори, досліджуючи інвестиційну привабливість країни або регіону з точки зору можливостей інвестування свого капіталу, беруть до уваги такі фактори: економічну ситуацію, політичну та соціальну ситуацію, правове регулювання та просторову організаційну систему [39]. Отже, можна стверджувати, що інвестиційна привабливість в основному визначається двома групами факторів – економічними (стан економіки та перспективи її розвитку) та правовими (щодо відкриття та ведення бізнесу).

Інвестиційна привабливість, як зазначено вище, суттєво впливає на можливості розвитку регіонів. Регіони пропонують привабливі інвестиційні умови для ведення підприємницької діяльності, що визначаються насамперед: наявністю та якістю ресурсів, розміром ринку збуту, комунікаційною доступністю або витратами на дослідження та розробки, підтримкою розвитку як внутрішнього підприємництва, так і припливу інвестицій з-за меж регіону. Важливу роль у цьому процесі відіграють інвестиційні пропозиції, які може запропонувати дана територія, а також інвестиційний імідж регіону, який можна покращити завдяки ефективно проведеному територіальному маркетингу. Желязко Б. вважає, що основна роль інвестиційної привабливості в розвитку на регіональному рівні полягає в стимулюванні інвестицій, які створюють значний ефект для економіки всього регіону [40]. Таким чином, до об'єктивних умов підтримки інвестиційної привабливості регіону можна віднести загальний рівень його розвитку та ефективність дій державних інституцій щодо зміцнення свого потенціалу.

Регіони з кращим розташуванням є більш привабливими для інвестицій, оскільки вони забезпечують кращі умови для ведення бізнесу (наприклад, потрібні менші інвестиційні витрати, є можливості для більшої прибутковості інвестицій), а тому характеризуються меншою інтенсивністю інвестиційного ризику. Потенційна інвестиційна привабливість вказує на відносну ймовірність розміщення інвестицій у певній місцевості. Т. Каліновський зазначає, що через різне сприйняття інвесторами значення окремих факторів розташування та їхнє знання регіонів і галузевих особливостей інвестиційної діяльності, узагальнена привабливість для інвесторів є досить приблизною мірою, завдяки якій можна представити колективну привабливість з точки зору розміщення інвестицій у певній території (у багатьох випадках узагальнено для різних галузей на основі визначення універсальних факторів) [36]. Важливу роль відіграють також економічні реформи, що запроваджуються, та економічна політика, що проводиться, першочерговою метою якої має бути усунення інвестиційних бар'єрів та сприяння розширенню економічної свободи та конкуренції між

суб'єктами ринку. Присутність на єдиному ринку та пов'язані з цим відчутні переваги – глибша інтеграція економік та стабільність правового регулювання – покращили інвестиційну привабливість регіонів.

На рисунку 1.2 представлено два можливі варіанти процесу прийняття рішення, обраного майбутнім інвестором. У варіанті I підприємець спочатку аналізує фактори, що визначають інвестиційну привабливість економіки, а потім, після вибору конкретної країни, аналізує місцеві фактори, на основі яких він вибирає регіон або місто, де він вирішує розташувати свої інвестиції. Варіант II демонструє ситуацію, коли підприємець зосереджується насамперед на виборі конкретного регіону чи міста після аналізу місцевих факторів, не звертаючи особливої уваги на країну, в якій цей регіон чи місто знаходиться. Лише після вибору регіону чи міста підприємець аналізує національні фактори, які остаточно впливають на рішення.

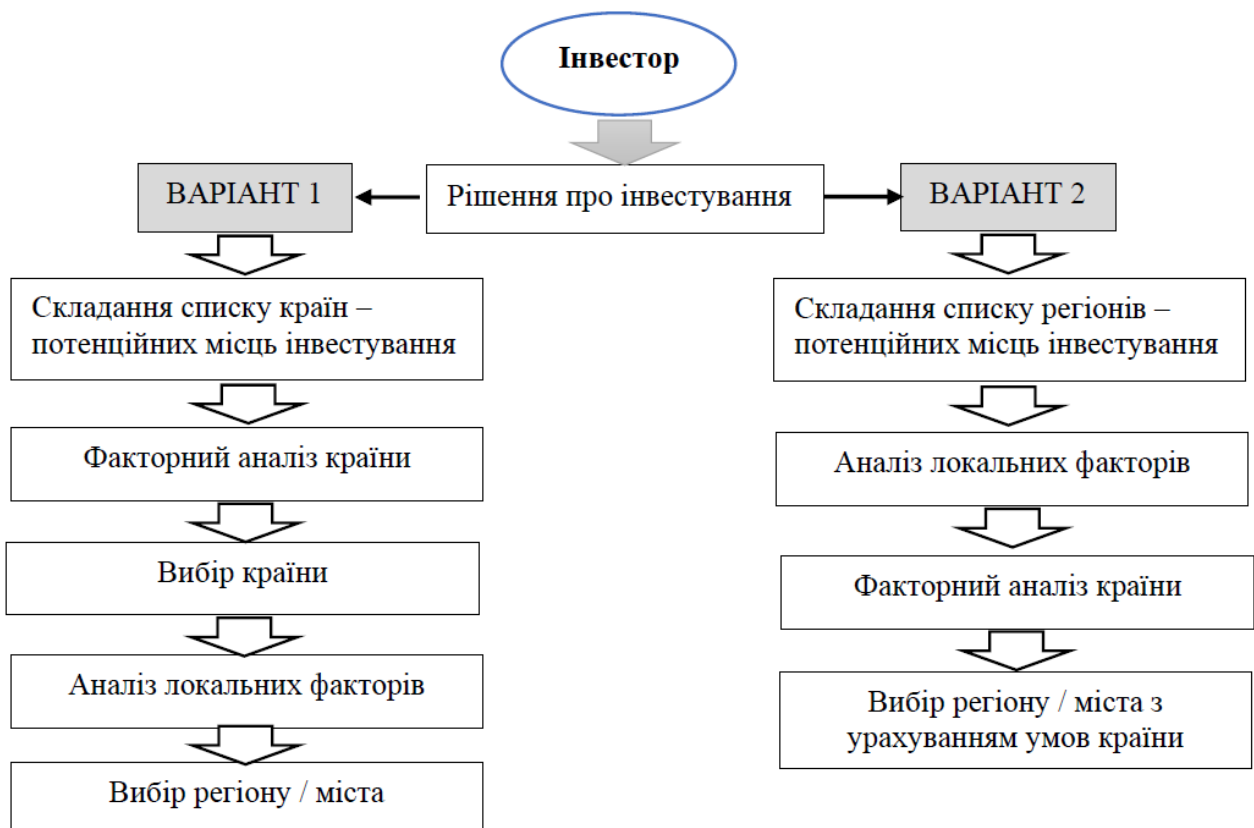

Рис. 1.2. Схеми процесу прийняття рішення інвестором

Дослідження, проведене М. Ставицькою та ін., показує, що приблизно 75% інвестиційних рішень приймається на основі першого варіанту, тобто спочатку

підприємець обирає країну, а потім регіон для розміщення свого капіталу [29]. Беручи до уваги різноманітну групу детермінант, Інститут дослідження ринкової економіки (Польща) проводить щорічний аналіз інвестиційної привабливості воєводств та субрегіонів Польщі, на основі якого готує звіт, що відображає рейтинг воєводств з точки зору інвестиційної привабливості (табл. 1).

Таблиця 1.2

Фактори інвестиційної привабливості та їх значення в рейтингу IBnGR

Чинники	Локальний рівень			Регіональний рівень
	Промисловість	Послуги	Новітні технології	
	Вага (%)			
Транспортна доступність	20	10	20	20
Витрати на оплату праці	15	15	-	25
Кількість і якість трудових ресурсів	40	25	30	
Місткість ринку збуту	-	20	10	15
Рівень розвитку економічної інфраструктури	15	10	10	10
Рівень розвитку соціальної інфраструктури	-	-	10	5
Рівень економічного розвитку	2	5	5	-
Ступінь захищеності та стан навколишнього природного середовища	5	7	7	-
Рівень громадської безпеки	3	8	8	5
Активність регіонів щодо інвесторів	-	-	-	20
Разом	100	100	100	100

Джерело: складено автором за [41]

Переваги від вибору місця для потенційного інвестора можуть бути різноманітними та включати, серед іншого: витрати на ведення бізнесу, доходи від продажів, ефективність інвестицій та рівень конкурентоспроможності. Однією з необхідних умов забезпечення інвестиційної привабливості є довгострокова наявність фінансового капіталу. У цьому випадку доступність джерел фінансування, як і сама інвестиційна привабливість, визначається, серед іншого, змінною місцезнаходження.

У категорії економічних визначень інвестиційна привабливість тісно пов'язана з потенціалом розвитку регіону. Багатовимірність цих двох економічних категорій означає, що вони частково описують ту саму проблему, тобто можливості розвитку регіонів. У випадку інвестиційної привабливості – це ймовірність або масштаб здійснених інвестицій, а у випадку потенціалу розвитку – це ресурси та ступінь використання факторів, що визначають розвиток на регіональному рівні. Дослідження інвестиційної привабливості призвело до значного зближення цих двох економічних категорій, що частково зумовлено наявністю даних у різних територіальних розрізах.

У тематичній літературі є багато досліджень, присвячених темі детермінант інвестиційної привабливості. Дослідження поділяються за різними критеріями, наприклад твердий – м'який, загальний – унікальний, якісний – кількісний. Існують також різні підходи до ідентифікації факторів, що визначають привабливість, присвоєння їм рангів та оцінки важливості (рис. 1.3). Розробка універсального набору детермінант інвестиційної привабливості є складним завданням, оскільки кожен інвестор по-різному сприймає привабливість того чи іншого регіону, дивлячись крізь призму власної діяльності.

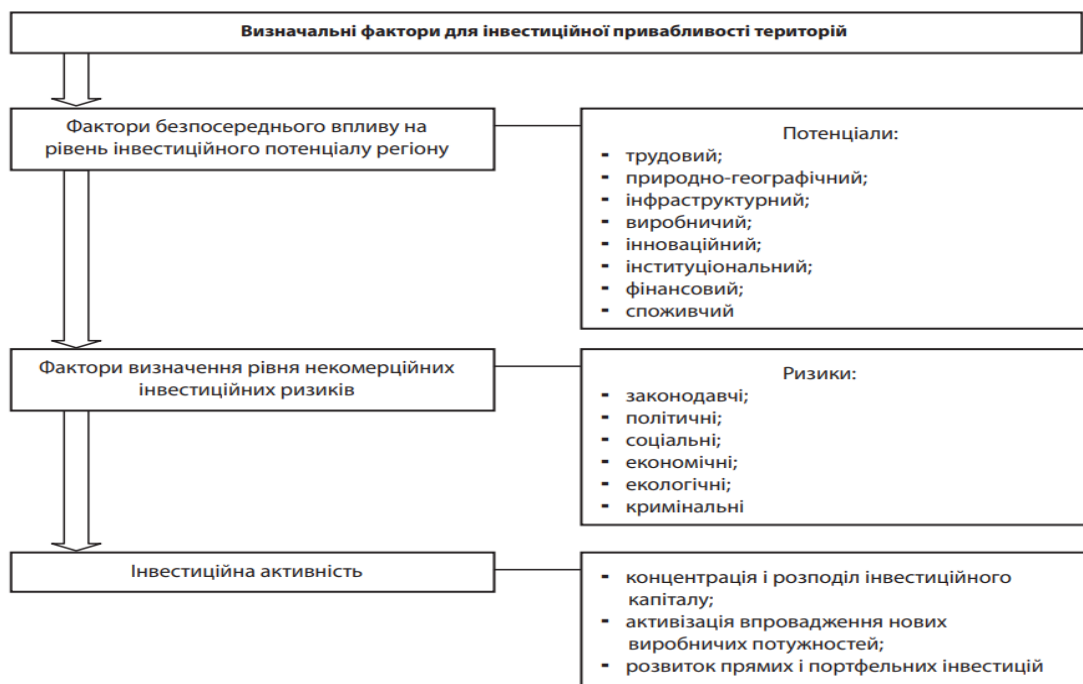

Рис. 1.3. Чинники, що визначають інвестиційну привабливість регіону
Джерело: [26]

Перелічені вище фактори матимуть різне значення для кожного інвестора. Залежно від виробництва, діяльності та потреб, зазначені детермінанти будуть класифіковані інвесторами за різними рангами важливості. Крім того, питання так званого універсального підходу до привабливості передбачає індивідуальні умови даного регіону. Часто наявні лише в окремих районах (наприклад, вихід до моря, численні культурні пам'ятки, прикордонне розташування, популярні природні ресурси, розвинені наукові центри чи діючі спеціальні економічні зони) роблять певний регіон із самого початку більш привабливим для інвесторів, ніж сусідню територіальну одиницю. З погляду мешканця регіон є привабливим, коли для нього є доступними послуги в сфері культури, освіти, охорони здоров'я чи громадської безпеки, а з позиції органів влади регіон вважається привабливим, коли економічна сфера розвинена і конкурентоспроможна.

Інвестиційна привабливість регіону – це його здатність залучати інвестиції, пропонуючи комбінацію переваг розташування, які можуть бути досягнуті під час господарської діяльності. Література на цю тему включає, серед іншого, потенційну, виявлену (фактичну) та уявну привабливість. Потенційна інвестиційна привабливість регіону – це сукупність факторів розміщення, сукупність різноманітних форм переваг і недоліків місця розміщення інвестицій. Фактична привабливість регіону відноситься до фактичної здатності регіону поглинати фінансовий і фізичний капітал у формі інвестицій, тому дослідження виявленої привабливості базується на аналізі просторового розподілу вже здійснених інвестицій. Уявна інвестиційна привабливість регіону – це поєднання іміджу регіону та довіри інвесторів.

Отже, рівень інвестиційної привабливості регіону безпосередньо впливає на його конкурентоспроможність у процесі залучення інвесторів. Виявлення економічних детермінант і бар'єрів місцевого розвитку є важливим з точки зору прийняття правильних рішень у процесі стимулювання соціально-економічного розвитку регіону.

1.3. Методика оцінки міжнародної інвестиційної привабливості регіону

Інвестиційна привабливість визначається багатьма факторами, які ми розглянули у підрозділі 1.2. В першу чергу важливі ті, які мають фінансовий вимір, у вигляді достатньо високої норми прибутку від інвестицій. Однак у глобалізованому світі багато інших місць можуть пропонувати подібні або більш вигідні переваги порівняно з певним регіоном або містом країни. Тому при остаточному виборі місця інвестування для потенційного інвестора важливими стають соціальні та психологічні переваги, зокрема здатність місцевої влади допомогти подолати різноманітні труднощі, що виникають у процесі інвестування. Успіх залучення інвестицій або забезпечення їх збереження в регіоні залежить від «жорстких» факторів розміщення, таких як: ресурси та оплата праці працівників відповідної кваліфікації, транспортна доступність, пропозиція нерухомості та особливості економічного середовища у вигляді наявності ефективних систем субпідрядників, бізнес-послуг та науково-дослідних установ. Більшість із вищезазначених факторів обмежено впливають на політику розвитку, яку проводять на рівні місцевої влади. Надзвичайно важливими є і «м'які» чинники, зокрема: зусилля місцевої влади, імідж міста чи регіону, хороші умови проживання, культурна близькість.

З огляду на значний перелік показників, для проведення детального аналізу інвестиційної привабливості регіону необхідно систематизувати показники за ознаками кількісної та якісної характеристики досліджуваного явища, при цьому обов'язковим є врахування особливостей внутрішніх чинників та специфіки зовнішнього середовища. Водночас доцільно брати до уваги складові інвестиційної привабливості, які залишаються порівняно стійкими до внутрішніх та зовнішніх загроз, а також ті складові, які змінюються під впливом динаміки ринкової кон'юнктури та можуть відігравати роль «зворотнього зв'язку» для розробки стратегічних напрямів розвитку інвестиційної діяльності регіону. Таким чином, методологія аналізу інвестиційного потенціалу регіону, запропонована Заставним Ф., передбачає

побудову двох підсистем, одна з яких характеризує потенціал регіону, а друга – результативність використання цього потенціалу [42]. При цьому, показники на вході аналізу повинні охоплювати інформацію про найбільш істотні процеси, що відбуваються в економіці регіону та впливають на його інвестиційну привабливість.

Подібний підхід до обґрунтування методики оцінки інвестиційної привабливості регіону застосували Тюлькіна К. і Неря В., які розробили блок-схему (рис. 1.4), що передбачає розрахунок показників на основі даних статистики за такими основними складовими, як: «соціально-економічний стан; інфраструктурне забезпечення; ринкові відносини; інноваційна активність; якість людських ресурсів; інформаційне забезпечення; ступінь безпеки інвестиційної діяльності» [43].

Рис. 1.4. Складові системи оцінювання інвестиційної привабливості регіону

Джерело: [43]

Оцінка інвестиційної привабливості завжди індивідуальна. Інвестори, керуючись очікуваними вигодами, зазвичай враховують конфігурацію факторів розташування, а також наявність конкретного фактора. У нашому дослідженні використаємо статистичні показники, які характеризують такі основні чинники інвестиційної привабливості: підприємництво, інноваційна активність, інфраструктура, екологія, місткість ринку, ринок праці.

Підприємництво та інновації характеризують економічне середовище. Для багатьох інвесторів важливо вести бізнес у центрах, які характеризуються не тільки розвиненим підприємництвом, а й специфічними рисами, серед яких особливе місце займають інновації. Це відкриває можливість використання ефектів як вертикальної, горизонтальної, так і просторової інтеграції. Економічне середовище з відповідним рівнем технічного розвитку полегшує доступ до потенційних кооператорів, що є важливим чинником, визначеним у рішеннях іноземних інвесторів щодо розміщення. Інститути економічного середовища відіграють важливу роль в економічному розвитку регіону. Економічне середовище також створюють установи, створені місцевими органами влади (часто також діючими в їхніх структурах), статутною метою яких є підтримка підприємництва. До них відносяться бізнес-інкубатори, агентства економічного розвитку, центри обслуговування інвесторів та підтримки підприємництва тощо. Важливе місце займають науково-дослідні центри, наявність, профіль діяльності, рівень роботи та послуг, що надаються, можуть бути фактором, що визначає вибір місця розташування, особливо для підприємств інноваційного сектору. Крім цих інституцій, варто згадати консалтингові компанії, торгово-промислові палати тощо.

У багатьох випадках вирішальним фактором при виборі інвестором місця для ведення бізнесу є стан соціальної інфраструктури, яка складається з освітніх, медичних, соціально-культурних, фізкультурних, спортивних, туристичних і рекреаційних центрів. Перші характеризують освіту, її структуру та рівень, а також науково-дослідницьке середовище. Їх оцінка надає інформацію про потенційний доступ до особливо важливих ресурсів, таких як трудові ресурси з очікуваними характеристиками (кваліфікаціями) або можливість використання наукових засобів. Дуже важливо оцінити доступність

медичних закладів та якість надання медичних послуг. Велике значення має культурно-оздоровча інфраструктура, а також стан навколишнього природного середовища.

Оцінка технічної інфраструктури стосується численних характеристик, починаючи від комунікаційної та транспортної доступності, здатності задовольнити попит на електроенергію, умов для отримання енергії з відновлюваних джерел, стану обладнання установок відновлення та утилізації відходів. Для багатьох інвесторів основною умовою вибору місця є належна комунікаційна інфраструктура регіону. При цьому враховується розташування по відношенню до національних і міжнародних автомобільних сполучень, близькість до морських портів, аеропортів і т. д. Варто зазначити, що вимоги в цій сфері стають дедалі жорсткішими. Доступність зв'язку та транспорту важлива для отримання ресурсів, для контактів із клієнтами, кооператорами та постачальниками, і водночас є чинником ефективності господарської діяльності, впливаючи на її витрати.

Зростаюче усвідомлення важливості стану навколишнього середовища та, у цьому контексті, необхідності вжиття заходів, спрямованих на його захист, означає, що інвестори все більше враховують існуючий стан у своїх рішеннях щодо розміщення, а також напрями розвитку регіону, визначені в прийнятих стратегіях, і особливо положення чинних програм охорони навколишнього середовища. Слід зазначити, що для все більшої кількості потенційних інвесторів дбайливе ставлення до навколишнього середовища є чинником, який спонукає їх обрати регіон як місце для інвестування, і навіть більше – може бути умовою для розміщення свого бізнесу. Прикладом може бути стан ресурсів підземних вод для галузей промисловості, чутливих до якості води, в тому числі: харчова та високотехнологічна промисловість. Однак є інвестори, які сприймають прагнення покращити природне середовище навпаки і знаходять менш обмежувальні умови навколишнього середовища, які заохочують їх інвестувати. Це стосується так званих брудних технологій.

Зростаюча інтернаціоналізація світової економіки означає, що багато підприємств працюють у міжнародному масштабі, сприймаючи попит у глобальному вимірі. Однак це не означає, що абсорбційна здатність місцевого

ринку не є суттєвою детермінантою інвестиційної привабливості регіону. Для підприємств, орієнтованих на локальний ринок, через специфіку виробництва чи послуг, що надаються, фундаментальне значення має поглинальна здатність цього ринку (попит домогосподарств, інституційний попит), оскільки вона визначає потенційні масштаби та структуру продажів на цьому ринку.

Трудові ресурси, їх стан, якісні характеристики та ціна, безсумнівно, є одним із основних факторів, які враховуються при оцінці інвестиційної привабливості регіону. Можливість працевлаштування працівників з відповідною кваліфікацією, професійними навичками та досвідом є умовою відкриття бізнесу в даній сфері. Звичайно, потреби в цій сфері відрізняються в залежності від виду діяльності. Проведення виробничої діяльності більшою мірою зумовлене можливістю працевлаштування працівників з професійно-технічною освітою, ніж у сфері обслуговування, де є більший попит на висококваліфікованих працівників з різною освітою. Одним із параметрів, що вказує на наявність трудових ресурсів, є рівень безробіття. Його високий рівень означає, що ринок праці характеризується великими масштабами пропозиції і, відповідно, конкурентними цінами. Однак у багатьох випадках високий рівень безробіття не свідчить про можливість задоволення потреб у працевлаштуванні працівників певної кваліфікації (особливо високої). Тому оцінка ринку праці є багатоаспектною.

Для оцінки інвестиційної привабливості регіонів можуть застосовуватися два основних підходи: (1) описовий підхід, який передбачає вивчення динаміки основних показників інвестиційної та економічної діяльності [44]; (2) інтегральний, що базується на узагальненні основних аспектів розвитку регіону у вигляді синтетичного показника за відповідними групами та розрахунку інтегрального індексу як основи складання рейтингу регіонів [45].

У нашому дослідженні проведемо якісну оцінку за критеріями, згрупованими в категорії. Кожній категорії присвоюється вага, що впливає з значущості її впливу на інвестиційну привабливість території. Після оцінки кожного регіону та зважування результатів буде розраховано інтегральний індекс і регіони будуть ранжовані відповідно до його значення (рис. 1.5).

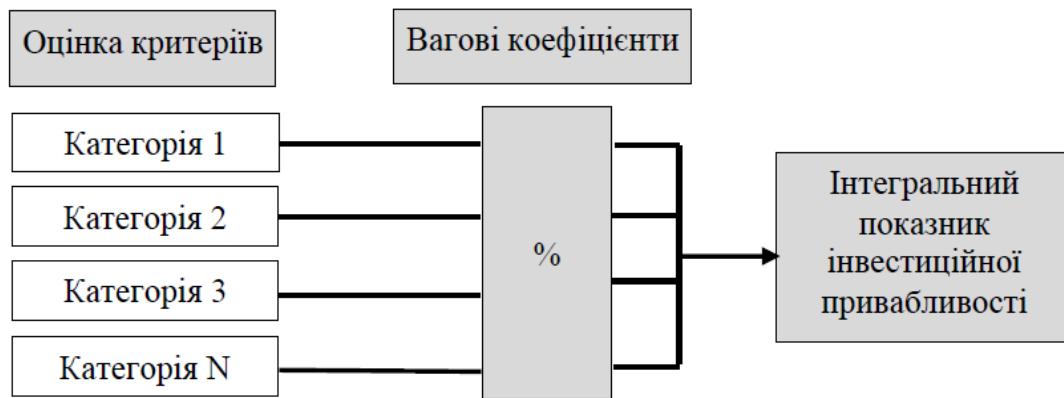

Рис. 1.5. Схема оцінки інвестиційної привабливості регіону

Джерело: розроблено автором

Показники соціально-економічної діяльності регіону, які ми використовуємо для оцінки інвестиційної привабливості, мають різні одиниці виміру, тому для проведення розрахунків їх потрібно стандартизувати. З цією метою показники спочатку ідентифікують за ступенем їх впливу на регіональний розвиток і виділяють стимулятори (зростання яких позитивно впливає на економіку регіону) та дестимулятори (зростання яких негативно впливає на економіку регіону). Процедура стандартизації показників, які є стимуляторами і мають позитивний вплив на інвестиційну привабливість, відбувається на основі формули 1.1, а показників, що мають дестимулюючий вплив – за формулою 1.2:

$$X_{ij}^* = \frac{X_{ij} - X_{\min j}}{X_{\max j} - X_{\min j}}, \quad (1.1)$$

$$X_{ij}^* = \frac{X_{\max j} - X_{ij}}{X_{\max j} - X_{\min j}}, \quad (1.2)$$

де: j – порядковий номер ознаки; i – порядковий номер регіону; X_{ij}^* – стандартизоване значення ознаки j у регіоні i ; X_{ij} – статистичне значення ознаки j у регіоні i ; $X_{\min j}$ – мінімальне значення ознаки j ; $X_{\max j}$ – максимальне значення ознаки j [45].

Потім на основі стандартизованих змінних для кожної категорії показників інвестиційної привабливості визначається вектор стандартизованих сум Q_n як середнє арифметичне (q_i) зі значень стандартизованих ознак, що відповідають окремим об'єктам, де n – кількість об'єктів, а m – кількість змінних, за формулою:

$$q_i = \frac{1}{m} \sum X_{ij}^* \quad (1.3)$$

Інтегральний показник інвестиційної привабливості регіону розраховується як сума добутків середньоарифметичної оцінки кожної категорії на відповідний ваговий коефіцієнт:

$$I_i = \sum q_{ij} \times w_j, \quad (1.4)$$

де: I_i – інтегральний показник інвестиційної привабливості регіону i ; w_j – ваговий коефіцієнт відповідної категорії показників інвестиційної привабливості.

У нашому дослідженні використаємо сім категорій узагальнених показників, які включають основні показники, що характеризують інвестиційну привабливість регіону. Для кожної категорії ми визначили її вагу у формуванні інтегрального показника інвестиційної привабливості (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Характеристика вхідних даних для оцінки інвестиційної привабливості регіону

Категорії	Ваговий коефіцієнт	Факторні показники
1. Загальний соціально-економічний стан регіону	0,15	Обсяг ВРП на одного мешканця. Частка регіону у валовій доданій вартості країни Вироблена промислова продукція на одного мешканця Капітальні інвестиції на одну особу
2. Підприємництво	0,1	Кількість іноземних підприємств Кількість приватних підприємств Частка МСП в обсязі реалізованої продукції в регіоні
3. Інноваційна активність	0,15	Кількість інноваційно активних промислових підприємств Витрати на інновації промислових підприємств Обсяг реалізованої інноваційної промислової продукції
4. Інфраструктура	0,2	Кількість фінансових та страхових компаній Кількість медичних закладів Кількість організацій, що надають науково-технічні послуги Кількість транспортних підприємств
5. Екологія	0,05	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення Утворення відходів у розрахунку на одиницю площі Капітальні інвестиції на охорону природного середовища
6. Ринок праці	0,2	Чисельність наявного населення на 1 січня 2022 року Кількість зайнятого населення віком 15-70 років Безробіття населення у віці 15–70 років
7. Місткість ринку	0,15	Оборот роздрібною торгівлі Наявний дохід населення у розрахунку на одну особу Витрати населення у розрахунку на одну особу

Джерело: складено автором за [46]

Отже, для оцінки міжнародної інвестиційної привабливості регіонів України у нашому дослідженні використаємо комбінований підхід, що включає: (1) описову складову – для оцінки динаміки і структури ПІІ в економіку регіонів України за даними НБУ; (2) розрахунок інтегрального показника інвестиційної привабливості за даними Державної служби статистики України та ранжування регіонів відповідно до отриманих значень цього показника. При цьому, використаємо сім категорій узагальнених показників інвестиційної привабливості регіонів, які характеризують загальні тенденції соціально-економічного розвитку, підприємництво, інноваційну активність, інфраструктуру, екологічний стан, ринок праці та місткість регіонального ринку.

РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНА ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ

2.1. Стан залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України: регіональний аспект

Упродовж усього періоду незалежності в Україні не вдалося подолати проблеми нестачі інвестиційного капіталу та низької привабливості національної економіки для іноземних інвесторів. Основними причинами невирішеності цих проблем є політична нестабільність, перманентна економічна криза, недосконала нормативно-правова база та її постійні зміни, корупція та бюрократія, високий ризик інвестування і незахищеність інвестицій. Хоча вважається, що до 2014 р. ситуація із залученням ПІІ в українській економіці була складною, криза, що виникла після анексії росією Криму та окупації частини Донбасу, ще більше погіршила інвестиційний клімат в Україні. Незважаючи на те, що у 2018 р. уряд ухвалив зміни до законодавства, які стосувалися покращення інституційної прозорості, зниження податків для інвесторів та звільнення від імпорتنих мит, а у 2021 р. прийнята була Національна стратегія збільшення ПІІ, рівень інвестиційної привабливості України не підвищився, оскільки більш вагомим виявився зовнішній чинник – повномасштабне вторгнення російських військ в лютому 2022 р.

Загалом, динаміка надходження ПІІ в економіку України відображає реакцію іноземних інвесторів на посилення внутрішніх економічних, інституційних та безпекових ризиків, а також на зростання зовнішніх загроз. Так, у 2015 р. внаслідок воєнних дій на Сході України та анексії росією Кримського півострову, з української економіки іноземними інвесторами було вилучено 458 млн дол. США інвестицій (рис. 2.1). Прикладом реакції іноземних інвесторів на появу глобальної загрози у вигляді пандемії Covid-19 стало виведення з економіки України 868 млн дол. США інвестицій у 2020 р., що майже удвічі перевищило відтік ПІІ у 2015 р. Водночас зауважимо, що за даними Міністерства фінансів України у 2022 р. приплив ПІІ в українську економіку хоча й був у 6 разів меншим, порівняно з 2021 р., але був додатним і

становив 1152 млн дол. США [47]. Крім цього, приплив ПІІ в умовах війни навіть дещо збільшився порівняно з 2022 р. – до 4247 млн дол. США у 2023 р. Також, за даними Світового банку, у другий рік повномасштабної війни відбулося зростання співвідношення чистого припливу ПІІ до ВВП з 0,1% у 2022 р. до 2,6% у 2023 р. Отже, можемо зазначити, що іноземні інвестори змогли адаптувати свою діяльність до умов воєнного стану і навіть за низького рівня безпеки, що є важливим чинником інвестиційної привабливості, вкладають капітал в українську економіку.

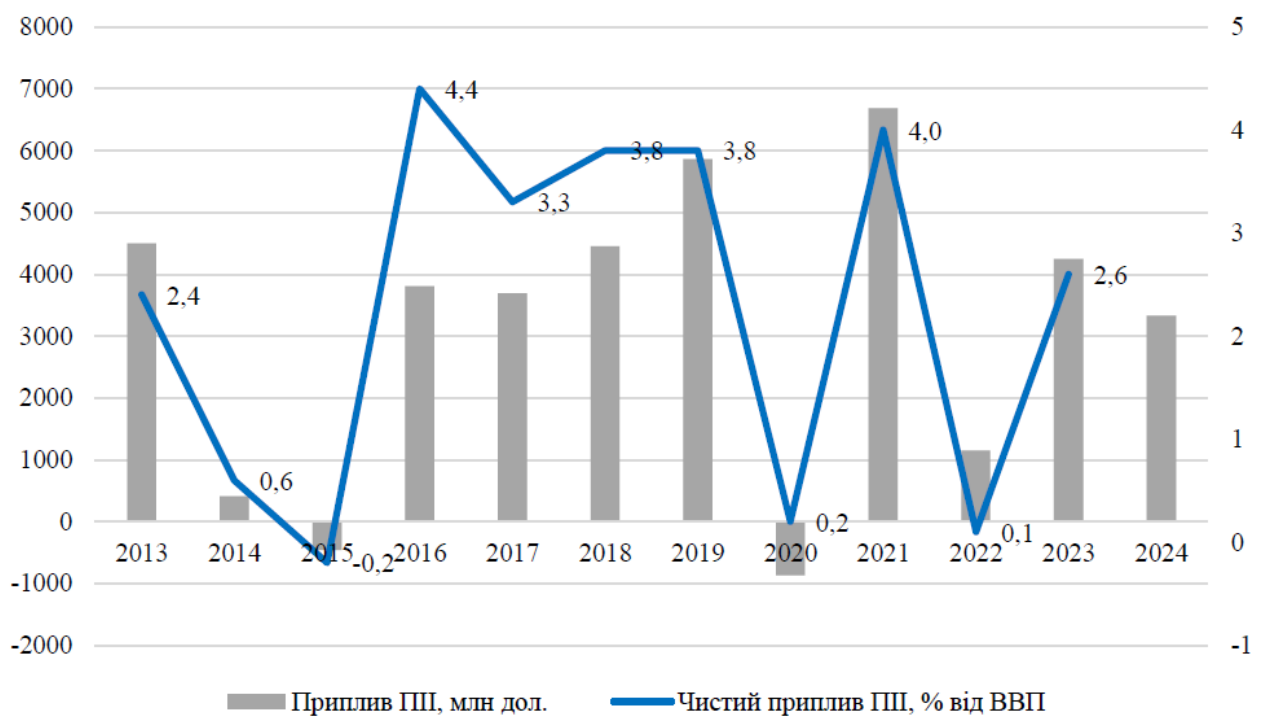

Рис. 2.1. Динаміка надходження ПІІ в економіку України у 2013-2024 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [47; 48]

В умовах війни інвестиційна привабливість економіки змінюється насамперед залежно від безпекової ситуації та успіхів українських військових на фронті. Очікування інвесторів щодо завершення активної фази бойових дій стали вагомим чинником інвестування поряд з кон'юнктурними коливаннями на внутрішньому та зовнішньому ринках. Це підтверджується й динамікою щомісячного надходження ПІІ в Україну (рис. 2.2). Так, ґрунтуючись на прогнозі МВФ про завершення війни в Україні у 2024 р. іноземні інвестори активно вкладали кошти в українську економіку на початку року – у березні

2024 р. надійшло ПІ на 160 млн дол. США більше порівняно з лютим 2024 р. Внаслідок продовження активних бойових дій на фронті та обстрілів агресором цивільної інфраструктури іноземні інвестори стали все менше вкладати коштів в економіку України, а у серпні 2024 р. спостерігався відтік ПІ в обсязі 96 млн дол. США. Про певне покращення інвестиційного клімату в Україні свідчить зростання обсягу надходжень ПІ на 265 млн доларів США у січні 2025 року порівняно зі збільшенням на 154,0 млн дол. США у попередньому місяці, що може пояснюватися створенням нових виробничих потужностей підприємств військово-промислового комплексу за участі іноземних інвесторів.

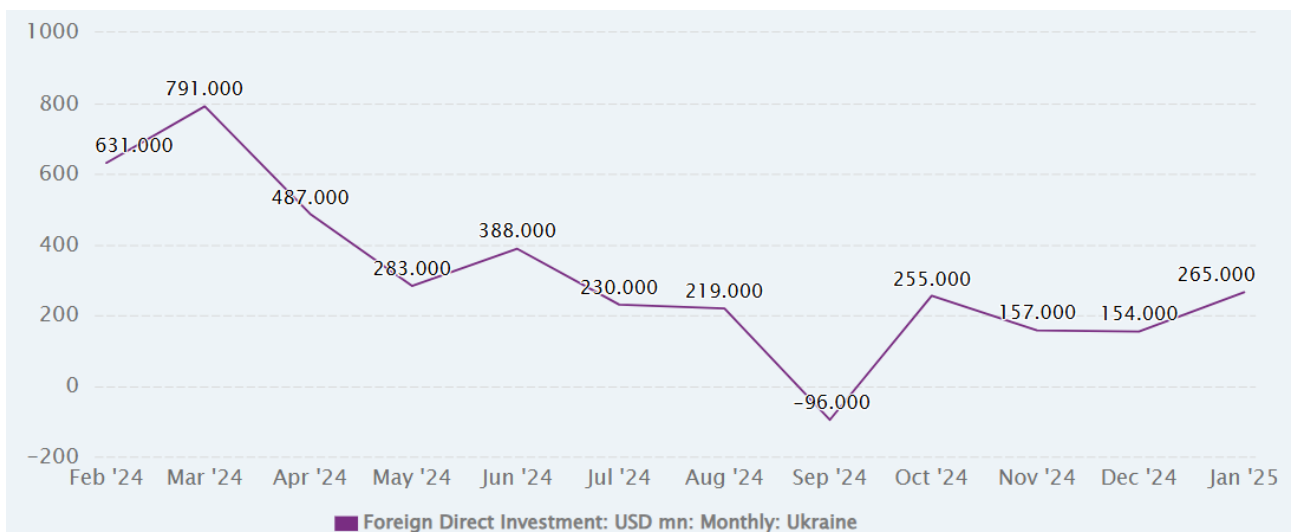

Рис. 2.2. Динаміка щомісячних надходжень ПІ в Україну у 2024-2025 рр.
Джерело: [49]

Водночас, відзначимо позитивну тенденцію до зростання залишків ПІ в економіці України за час повномасштабного вторгнення російських військ. Як видно з рисунку 2.3, після різкого зниження у 2022 р. загального обсягу накопичених ПІ в економіці України (на 21% відносно 2021 р.), в умовах триваючої війни відбувалося щорічне зростання цього показника у середньому на 107,3% у період 2023-2024 рр. Проте, обсяг залишків ПІ в економіці у 2024 р. ще не досяг довоєнного рівня і був на 15% меншим порівняно з 2021 р. Динаміка ПІ у вигляді інструментів участі в капіталі була подібною, але зниження їх обсягів у 2022 р. було більш істотним і становило 26,2% порівняно з 2021 р., а щорічне зростання у 2023-2024 рр. у середньому дорівнювало 105%.

Відповідно, зменшилася частка інструментів участі у капіталі у загальних залишках ПІІ в економіці України: якщо упродовж 2015-2021 рр. цей показник перевищував 72%, то у 2022 р. він зменшився до 66,9% з подальшим незначним зростанням в середньому до 69% у 2023-2024 рр. Це свідчить про те, що інвестори менше вкладають капітал у підприємства, а отже частка ПІІ в боргові інструменти поступово збільшується.

Рис. 2.3. Динаміка показників ПІІ в економіку України у 2015-2024 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [50]

В умовах війни диференціація регіонів України за рівнем інвестиційної привабливості ще більше поглибилася, оскільки підприємства, розташовані в західних регіонах країни є більш надійними об'єктами для інвестування порівняно з регіонами, які наближені до зони бойових дій.

З метою проведення аналізу розподілу ПІІ за регіонами України та визначення змін у прямому іноземному інвестуванні, що відбулися за час повномасштабної війни, використаємо дані Національного банку України за 2021 р. та 2024 р. Результати розрахунку показника частки кожного регіону у загальному обсязі залишків ПІІ в економіці України за досліджуваний період наведені на рис. 2.4. Аналіз реального стану ПІІ в Україні у розрізі регіонів

показує, що найбільше іноземного капіталу зосереджено у м. Києві – 43,8% у 2024 р., частка Дніпропетровської області була утричі меншою і становила 13,2%, а в інших регіонах цей показник бу у десять і більше разів меншим, порівняно з Києвом. Порівняння цього розподілу ПІІ з даними за 2021 р. дозволяє припустити, що безпековий чинник і повномасштабна війна не були ключовими факторами, які визначали розподіл іноземних інвестицій в регіональному розрізі. До початку повномасштабного вторгнення російських військ залишки ПІІ розподілялися між регіонами подібним чином. Отже, традиційно ПІІ, які надходять в українську економіку, зосереджуються в Києві та Київській області і розподіляються нерівномірно між регіонами України, що негативно впливає на такі промислові осередки зростання, як Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївська, Полтавська області внаслідок недостатнього забезпечення їх інвестиційними ресурсами.

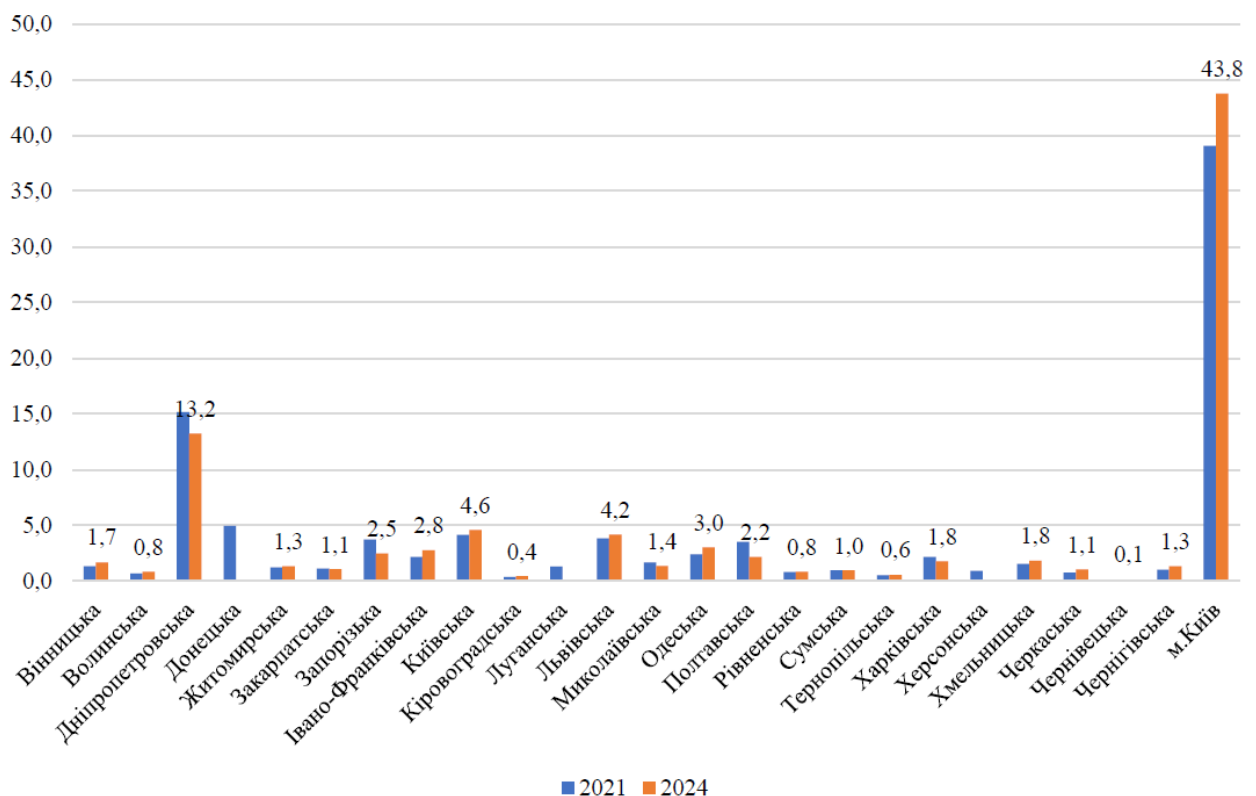

Рис. 2.4. Частка регіону в загальних обсягах залишків ПІІ в економіці України у 2021 р. та 2024 р.

Джерело: побудовано автором за даними [51]

Звернемо увагу, що в умовах війни відбулися зміни у регіональній структурі залишків ПІІ в Україні, що відобразилося на зменшенні у 2024 р. порівняно з 2021 р. частки таких регіонів, як: Дніпропетровська область – з 15,17% до 13,23%; Запорізька – з 3,73% до 2,48%; Миколаївська – з 1,67% до 1,37%; Полтавська – з 3,52% до 2,16%; Харківська – з 2,17% до 1,76%. Статистичні дані про ПІІ в Донецькій, Луганській та Херсонській областях за період 2022-2024 рр. не подаються на сайті Національного банку України. Водночас у структурі залишків ПІІ за аналогічний період збільшилася частка інших регіонів, які характеризуються вищою інвестиційною привабливістю завдяки особливому статусу, як столичне місто Київ, або завдяки більш безпечному розташуванню внаслідок значної віддаленості від кордону з РФ. Найбільше зростання у 2024 р. зафіксоване щодо частки Києва в загальних обсягах залишків ПІІ – на 4,72 відсоткових пункти (в. п.). Порівняно незначне збільшення цього показника спостерігалось в Івано-Франківській та Одеській областях – на 0,62 в. п., у Київській – на 0,44 в. п., у Вінницькій – на 0,36 в. п., у Львівській – 0,34 в. п., а в інших регіонах його приріст був значно меншим за 0,3 в. п. Така динаміка регіонального розподілу ПІІ в умовах воєнного стану свідчить про збереження інвестиційної привабливості столиці та Київської області попри ризики і загрози обстрілів та руйнувань підприємств та інфраструктурних об'єктів, незначне посилення інвестиційної привабливості окремих західних регіонів України та істотне погіршення інвестиційної привабливості промислових регіонів на Сході країни.

2.2. Забезпеченість економіки регіонів інвестиційними ресурсами

Інвестиційні ресурси, які може використовувати регіональна економіка для забезпечення зростання промислового виробництва та збільшення наданих послуг, включають як внутрішні капітальні інвестиції, так і ПІІ внесені в економіку як інструменти участі в капіталі. Відповідно, стан забезпеченості регіону інвестиційними ресурсами визначається їх обсягом по відношенню до

валового регіонального продукту (ВРП), який створюється завдяки залученим інвестиціям від національних та іноземних інвесторів.

Одним з ключових чинників міжнародної інвестиційної привабливості регіону є його забезпеченість внутрішніми інвестиціями, що вимірюється за допомогою показників, які характеризують динаміку капітальних інвестицій та їх відношення до ВРП. Залучення значних обсягів внутрішніх інвестицій в основний капітал свідчить про ефективне використання ендogenous потенціалу в регіоні та вигідні умови вкладення капіталу, що забезпечують хороший рівень прибутковості інвестицій. У такому випадку іноземний інвестор також зацікавиться цим регіоном і буде вкладати свій капітал в ту сферу економічної діяльності, яка для нього є найбільш привабливою.

На основі аналізу динаміки обсягів капітальних інвестицій за період 2021-2023 рр. можемо визначити регіони України, які були найбільш інвестиційно привабливими, та як змінився рівень забезпеченості внутрішніми інвестиціями за час повномасштабної війни. З метою врахування девальвації національної грошової одиниці під час війни ми перерахували в долари США дані про капітальні інвестиції, які подаються на сайті Державної служби статистики України в гривнях. Найбільш привабливими регіонами з точки зору національних інвесторів упродовж досліджуваного періоду були м. Київ, Дніпропетровська, Київська та Львівська області (рис. 2.5). Слід зазначити, що після шоку 2022 р., коли обсяги капітальних інвестицій істотно зменшилися у всіх без винятку регіонах, у 2023 р. спостерігалось зростання залучених капітальних інвестицій порівняно з 2022 р.

Найвищі темпи зростання капітальних інвестицій порівняно з 2022 р. спостерігалися в Житомирській (174,6%), Харківській (173,9%), Миколаївській (165,7%), Івано-Франківській (161,7%), Львівській (158%), Київській (151,6%), Сумській (150,4%) областях та у місті Києві (145,8%). При цьому, можемо припустити, що спрямування цих інвестицій було різним, оскільки в регіонах, які постійно страждають від обстрілів, значна частина капіталовкладень призначена на відновлення підприємств та об'єктів інфраструктури. Натомість

в регіонах з порівняно вищим рівнем безпеки, як наприклад Львівська та Івано-Франківська області, капітальні інвестиції спрямовуються переважно у розвиток підприємств та інфраструктури. Водночас у 2023 р. у двох регіонах відбулося зниження обсягів капітальних інвестицій порівняно з 2022 р. – у Запорізькій області на 15,2% та у Херсонській області на 2%.

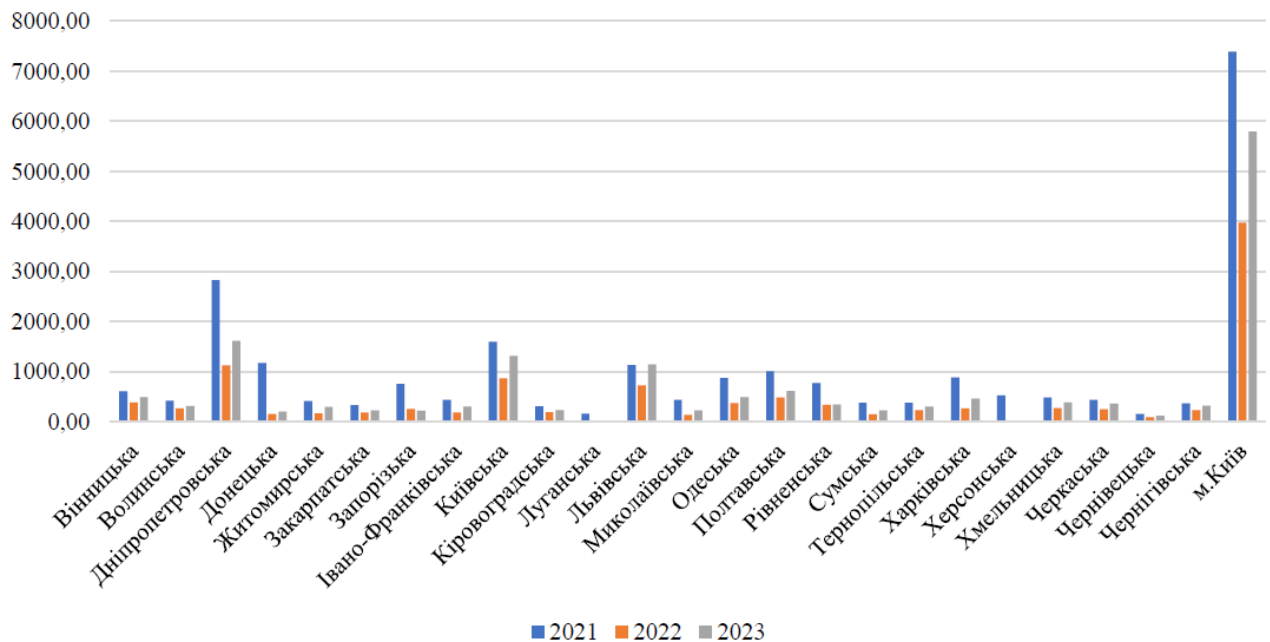

Рис. 2.5. Динаміка обсягів капітальних інвестицій в регіонах України у 2021-2023 рр., млн дол. США

Джерело: розраховано і побудовано автором за даними [52]

У загальному обсязі капітальних інвестицій традиційно найбільшою є частка Києва, яка упродовж досліджуваного періоду збільшилася з 30,4% у 2021 р. до 34,9% у 2022 р. та до 36% у 2023 р. Друге місце у 2023 р. посіла Дніпропетровська область, частка якої хоча й зменшилася до 10% порівняно з 11,6% у 2021 р., проте була більшою на 0,17 в. п. ніж у 2022 р. Частка Київської області у загальних обсягах капітальних інвестицій збільшилася з 6,57% у 2021 р. до 7,6% та 8,16% відповідно у 2022-2023 рр. Також відбулося значне зростання частки Львівської області в капітальних інвестиціях України – на 2,47 в. п. у 2023 р. порівняно з 2021 р. або з 4,67% до 7,14%, завдяки чому регіон посів четверте місце за цим показником серед усіх регіонів. Найменшою була частка Луганської області і становила 0,05% загального обсягу

капітальних інвестицій в Україні у 2023 р. Частка регіонів, які постраждали від окупації та активних бойових дій, також істотно зменшилася. Зокрема, для Херсонської області цей показник знизився з 2,17% у 2021 р. до 0,12% у 2023 р., а для Донецької області – з 4,8% до 1,25% відповідно. Звернемо увагу, що частка Чернівецької області в обсягах капітальних інвестицій України є традиційно низькою, а безпекова ситуація практично не впливає на зміну цього показника, який збільшився з 0,61% у 2021 р. до 0,82% у 2022 р., а у 2023 р. знизився до 0,76%.

З метою визначення рівня забезпеченості регіонів вітчизняними інвестиційними ресурсами розрахуємо відношення капітальних інвестицій до ВРП. З огляду на те, що часовий ряд показника ВРП завершується даними 2021 року, ми можемо визначити забезпеченість інвестиціями регіонів лише за довоєнний період. За нашими розрахунками, у 2021 р. найвищий рівень забезпеченості інвестиційними ресурсами спостерігався у Рівненській області, де показник частки капітальних інвестицій у ВРП становив 24,16% більше ніж в два рази перевищив середнє значення цього показника по Україні, яке становило 11,46% (рис. 2.6). Звернемо увагу на те, що регіони, які є лідерами за обсягами капітальних інвестицій, характеризуються значно нижчою забезпеченістю інвестиційними ресурсами. Так, співвідношення капітальних інвестицій та ВВП у м. Києві становило 16,04%, а у Київській та Дніпропетровській областях було ще меншим – 15,19% та 13,48% відповідно. Попри військові дії, які розпочалися на Донбасі у 2014 р., забезпеченість вітчизняними інвестиційними ресурсами Донецької області відповідала середньому значенню, що свідчить про збереження інвестиційної привабливості в умовах окупації частини території регіону. Дещо нижчим за середнє значення був рівень забезпеченості капітальними інвестиціями Вінницької (9,75%), Житомирської (10,08%), Івано-Франківської (10,26%), Львівської (10,63%), Миколаївської (9,77%), Полтавської (10,52%), Сумської (10,03%) та Хмельницької (11,27%) областей. Найнижчий рівень забезпеченості

внутрішніми інвестиціями у 2021 р. спостерігався у Харківській (7,71%) та Чернівецькій (7,86%) областях.

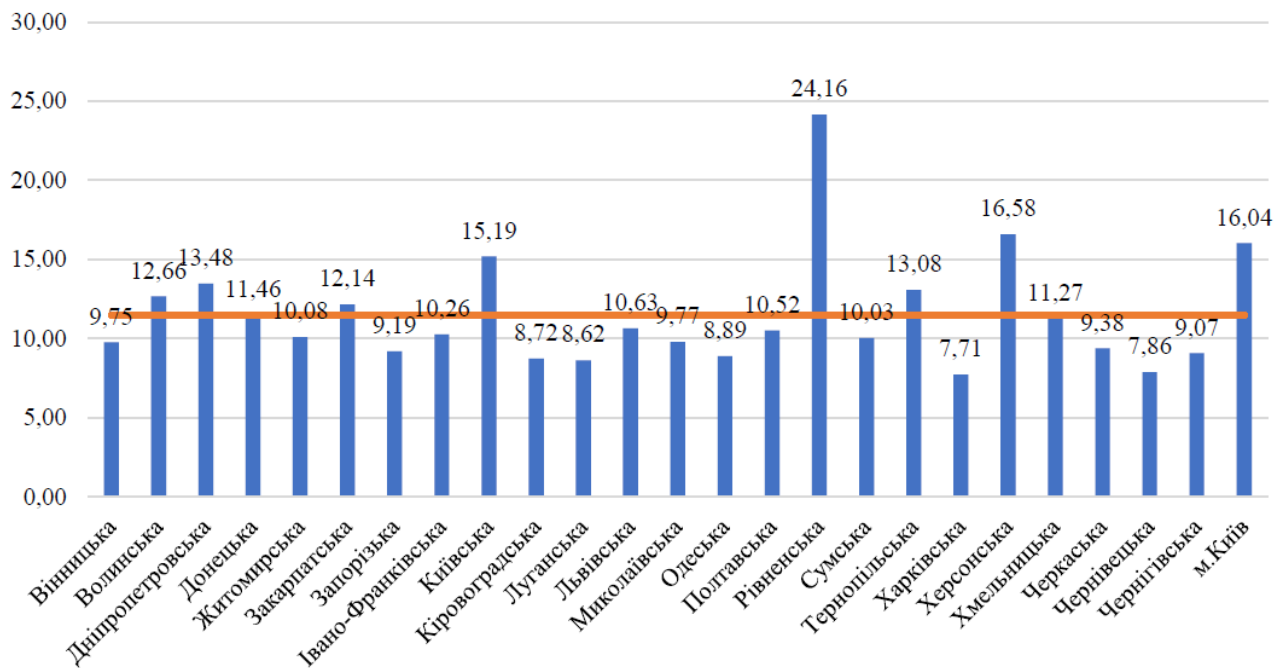

Рис. 2.6. Частка капітальних інвестицій у ВРП в регіонах України у 2021 р.

Джерело: розраховано і побудовано автором за даними [52; 53]

Таким чином, найвищий рівень інвестиційної забезпеченості за рахунок коштів вітчизняних інвесторів у 2021 р. спостерігався у Рівненській та Херсонській областях, що певною мірою пояснюється невисоким значенням ВРП порівняно з м. Києвом та Дніпропетровською областю. З огляду на це важливим етапом дослідження є оцінка залучення регіонами України іноземних інвестицій, які виконують роль доповнюючого капіталу для забезпечення економічного розвитку.

Внаслідок повномасштабної війни у більшості регіонів України у 2022 р. спостерігалось зменшення залишків ПІІ (табл. 2.1), оскільки іноземні інвестори змушені були вивести частину вкладеного капіталу за кордон через істотне зростання ризику втрати виробничих потужностей та неможливість ведення бізнесу в умовах бойових дій, руйнування інфраструктури і підвищеної небезпеки для обслуговуючого персоналу. Незважаючи на запровадження

воєнного стану, у 2022 р. залишки ПІІ збільшилися у Вінницькій (на 50,5 млн дол. США) та у Тернопільській (на 54 млн дол. США) областях порівняно з 2021 р. Найбільш істотне зменшення обсягів накопичених ПІІ у 2022 р. відносно 2021 р. відбулося в регіонах, що наближені до кордону України з рф. Так, у 2022 р. у Запорізькій області ПІІ зменшилися на 767,4 млн дол. США (або на 31,2%) порівняно з попереднім роком, у Полтавській області – на 833,8 млн дол. США (на 36%) та у Харківській області – на 474,4 млн дол. США (на 33,2%). Зрозуміло, що регіонами з найвищим інвестиційним ризиком стали Донецька, Луганська та Херсонська області, значна частина яких була під окупацією російських військ. У зв'язку із неможливістю оцінки реальної ситуації із залученням як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій, статистична інформація за цими регіонами Державною службою статистики України не оприлюднюється.

Таблиця 2.1

Динаміка залишків ПІІ в економіку регіонів України у 2021-2024 рр.

Регіон	Залишки ПІІ, млн дол. США			Темпи зростання, %	
	2021 р.	2022 р.	2024 р.	2022/2021	2024/2022
Вінницька область	874,8	925,3	922,1	105,8	99,7
Волинська область	445,2	367,7	461,3	82,6	125,4
Дніпропетровська область	9979,6	7655,4	7225,4	76,7	94,4
Донецька область	3250,1	н. д.	н. д.	-	-
Житомирська область	808,0	682,7	720,7	84,5	105,6
Закарпатська область	754,4	589,9	580,3	78,2	98,4
Запорізька область	2455,9	1688,5	1356,3	68,8	80,3
Івано-Франківська область	1418,7	1321,3	1516,8	93,1	114,8
Київська область	2727,2	2282,6	2506,8	83,7	109,8
Кіровоградська область	237,5	212,2	239,2	89,3	112,7
Луганська область	855,5	н. д.	н. д.	-	-
Львівська область	2524,1	2194,5	2278,8	86,9	103,8
Миколаївська область	1097,4	828,2	750	75,5	90,6
Одеська область	1573,0	1276,3	1644,5	81,1	128,9
Полтавська область	2314,3	1480,5	1180,4	64,0	79,7
Рівненська область	529,7	421,8	455	79,6	107,9
Сумська область	627,2	518,1	519,6	82,6	100,3
Тернопільська область	350,3	404,3	311,3	115,4	77,0
Харківська область	1428,2	953,8	961,3	66,8	100,8
Херсонська область	585,6	н. д.	н. д.	-	-
Хмельницька область	1017,0	1000,6	995,7	98,4	99,5
Черкаська область	492,8	464,4	575,8	94,2	124,0
Чернівецька область	70,1	66,4	70,4	94,7	106,0
Чернігівська область	671,7	649,2	731,6	96,6	112,7
м. Київ	25664,2	19322,5	23881,1	75,3	123,6

Джерело: складено і розраховано автором за даними [54]

Як показують наші розрахунки, у 2024 р. динаміка ПІІ в низці регіонів України покращилася порівняно з 2022 р. Так, у Волинській області обсяг накопичених ПІІ у 2024 р. збільшився на 25,4% і перевищив довоєнне значення. Подібна ситуація спостерігалася в Одеській області, де залишки ПІІ збільшилися у 2024 р. на 28,9% порівняно з 2022 р., у Черкаській області (+24%), в Івано-Франківській області (+14,8%), у Кіровоградській та Чернігівській областях (по +12,7%). Попри те, що накопичені ПІІ в м. Києві у 2024 р. збільшилися на 23,6% порівняно з 2022 р., їх обсяги були на 1783,1 млн дол. США менші ніж у 2021 р. Аналогічне повільне зростання обсягів залишків ПІІ та нижчий їх обсяг порівняно з довоєнним рівнем спостерігалися також у Житомирській (+5,6%), Київській (+9,8%), Львівській (+3,8%) та Рівненській (+7,9%) областях. Водночас, стійка спадна тенденція залишків ПІІ спостерігалася у Дніпропетровській, Запорізькій, Миколаївській та Полтавській областях, де у 2024 р. відбулося зменшення цього показника відповідно на 5,6%, 19,7%, 9,4% та 20,3% порівняно з 2022 р.

З метою оцінки забезпеченості економіки регіонів іноземним капіталом розрахуємо відношення ПІІ до ВРП. Згідно отриманих результатів, найбільший рівень забезпечення іноземним капіталом у 2021 р. спостерігався у м. Києві, Дніпропетровській та Луганській областях, де частка ПІІ у ВРП істотно перевищувала середнє значення, яке становило 22,7% (рис. 2.7). Варто зауважити, що у Луганській області відношення ПІІ до ВРП у 2021 р. становило 45,5% і перевищило показник співвідношення капітальних інвестицій до ВРП (8,62%), що може свідчити про готовність іноземних інвесторів вкладати капітал в економіку цього регіону незважаючи на підвищені безпекові ризики. Водночас, зазначимо, що більше половини ПІІ накопичених в економіці Луганської області походять з Кіпру, який є офшорною зоною, куди спочатку виводять капітал українські підприємства, а потім ці кошти надходять у вигляді інвестицій в Україну. Відповідно, ці інвестиції не можна вважати іноземними інвестиціями у класичному розумінні, такий різновид іноземного капіталу називають «круговими інвестиціями».

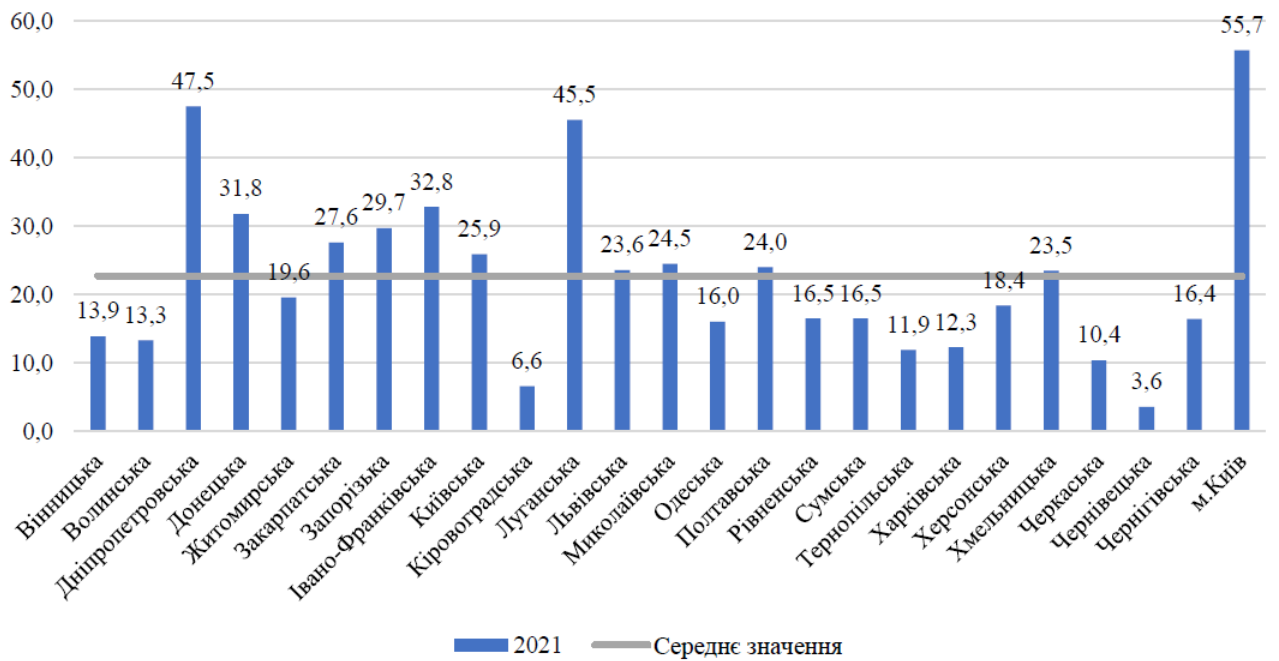

Рис. 2.7. Динаміка частки прямих іноземних інвестицій у ВРП за регіонами України у 2021 р.

Джерело: розраховано і побудовано автором за даними [53; 54]

Порівняно нижчим був рівень забезпеченості іноземними інвестиціями у регіонах, де відношення ПІІ до ВРП було вищим за середнє значення по Україні, але нижчим, ніж у регіонах-лідерах. Так, до групи регіонів із помірною забезпеченістю іноземними інвестиціями у 2021 р. можемо віднести Донецьку, Закарпатську, Запорізьку, Івано-Франківську, Київську, Львівську, Миколаївську, Полтавську та Хмельницьку області. Найнижчий рівень забезпечення економіки іноземним капіталом у 2021 р. зафіксований у Черкаській, Кіровоградській та Чернівецькій областях, в яких значення відношення ПІІ до ВРП становило відповідно 10,4%, 6,6% та 3,6%. Проте, після незначного зниження обсягів ПІІ у 2022 р. в цих регіонах відбулося збільшення залишків ПІІ у 2024 р., що дозволяє припустити, що на тлі повільного зростання ВРП в цих регіонах забезпеченість іноземним капіталом може покращитися за результатами кількох останніх років.

Проведене дослідження показало, що регіони України істотно відрізнялися за рівнем забезпеченості інвестиційними ресурсами у період до повномасштабної війни, а в умовах воєнного стану ці диспропорції істотно

поглибилися. Поряд зі збереженням високого рівня надходження внутрішніх та іноземних інвестицій в м. Київ, Дніпропетровську та Київську область, істотно змінилися тенденції інвестування в інші регіони в залежності від безпекової ситуації. Відбулося зменшення обсягів капітальних інвестицій та ПІІ в економіку регіонів, наближених до зони бойових дій. Найістотніше від скорочення інвестиційних ресурсів постраждали Донецька, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Одеська, Херсонська області. Водночас, збільшився інвестиційний капітал, зосереджений в економіці порівняно безпечніших регіонів, серед яких відзначимо ті, де ситуація покращилася незважаючи на війну – Вінницька, Волинська, Івано-Франківська, Львівська та Черкаська області.

2.3. Оцінка інвестиційної привабливості регіонів України

Для оцінки рівня інвестиційної привабливості регіонів використаємо методичний підхід, який ми обґрунтували у підрозділі 1.3. Згідно цього підходу необхідно насамперед сформулювати базу статистичних показників, що характеризують інвестиційну привабливість регіону за такими категоріями, як: загальні тенденції соціально-економічного розвитку, підприємництво, інноваційну активність, інфраструктуру, екологічний стан, ринок праці та місткість регіонального ринку (див. табл. 1.3). Для розрахунку інтегрального показника інвестиційної привабливості регіонів необхідно провести стандартизацію статистичних показників за формулами 1.1 та 1.2.

Загальні тенденції соціально-економічного розвитку є першою складовою інвестиційної привабливості, показники якої ми розраховували за даними офіційної статистики та стандартизували за формулою 1.1, оскільки усі індикатори є стимуляторами – їх зростання позитивно впливає на інвестиційний клімат регіону. За нашими розрахунками найбільш привабливим регіоном для інвесторів з точки зору загальної соціально-економічної ситуації є м. Київ, оскільки у 2021 р. три з чотирьох показників мали максимальні значення серед усіх регіонів України. Проте, за обсягом реалізованої продукції

промисловості м. Київ поступався Дніпропетровській області, де цей показник був найбільшим.

Таблиця 2.2

Стандартизовані показники загальної тенденції соціально-економічного розвитку регіонів України

Регіон	Обсяг ВРП на одного мешканця, грн	Частка регіону у валовій доданій вартості країни, %	Вироблена промислова продукція на одну особу, тис грн	Капітальні інвестиції на одну особу, грн	Узагальнена оцінка категорії
Вінницька	0,220	0,098	0,236	0,133	0,172
Волинська	0,161	0,031	0,151	0,137	0,120
Дніпропетровська	0,398	0,433	1,000	0,339	0,542
Донецька	0,110	0,188	0,409	0,086	0,198
Житомирська	0,175	0,049	0,195	0,111	0,133
Закарпатська	0,088	0,018	0,054	0,077	0,059
Запорізька	0,280	0,143	0,840	0,156	0,355
Ів-Франківська	0,156	0,054	0,295	0,102	0,152
Київська	0,339	0,192	0,372	0,333	0,309
Кіровоградська	0,208	0,036	0,195	0,109	0,137
Луганська	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Львівська	0,232	0,196	0,232	0,156	0,204
Миколаївська	0,217	0,058	0,317	0,131	0,181
Одеська	0,222	0,179	0,139	0,120	0,165
Полтавська	0,421	0,174	0,815	0,273	0,421
Рівненська	0,130	0,027	0,193	0,244	0,149
Сумська	0,187	0,040	0,233	0,117	0,144
Тернопільська	0,134	0,022	0,086	0,122	0,091
Харківська	0,240	0,219	0,378	0,108	0,236
Херсонська	0,154	0,027	0,141	0,182	0,126
Хмельницька	0,178	0,054	0,199	0,130	0,140
Черкаська	0,215	0,063	0,337	0,124	0,184
Чернівецька	0,089	0,000	0,049	0,039	0,045
Чернігівська	0,227	0,049	0,144	0,126	0,137
м. Київ	1,000	1,000	0,726	1,000	0,932

Джерело: розраховано автором за даними [52; 53; 55]

Відповідно, розрахована нами за формулою 1.3 узагальнена оцінка загальних тенденцій соціально-економічного розвитку регіонів як складової інвестиційної привабливості дозволяє зробити висновок, що найбільш привабливими регіонами за цим показником є м. Київ (0,932), Дніпропетровська (0,542), Полтавська (0,421), Запорізька (0,355) та Київська (0,309) області, а найменш привабливими – Луганська (0,00), Чернівецька

(0,045) та Закарпатська (0,059), де розглянута група показників мала дуже низькі значення.

За кількістю іноземних і приватних підприємств беззаперечним лідером у 2021-2022 рр. був Київ, де спостерігалось найбільше цих підприємств – відповідно 161 і 31027, тому й стандартизоване значення цих показників дорівнює 1. Водночас, за показником частки малих і середніх підприємств (МСП) в реалізованій продукції регіону перше місце посідала Чернівецька область (32,1%), а у Києві цей показник мав найнижче значення серед усіх регіонів і становив 4,1%. Незважаючи на це, узагальнена оцінка інвестиційної привабливості за категорією «Підприємництво» для м. Києва є найвищою і становить 0,667 (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Стандартизовані показники розвитку підприємництва в регіонах України

Регіон	Кількість іноземних підприємств	Кількість приватних підприємств	Частка МСП в реалізованій продукції регіону, %	Узагальнена оцінка категорії
Вінницька обл.	0,313	0,068	0,396	0,259
Волинська обл.	0,131	0,034	0,236	0,134
Дніпропетровська	0,431	0,458	0,111	0,333
Донецька обл.	0,488	0,477	0,111	0,358
Житомирська обл.	0,075	0,089	0,514	0,226
Закарпатська обл.	0,044	0,006	0,818	0,289
Запорізька обл.	0,106	0,150	0,257	0,171
Ів-Франківська обл.	0,044	0,077	0,457	0,193
Київська обл.	0,119	0,186	0,207	0,171
Кіровоградська обл.	0,056	0,053	0,250	0,120
Луганська обл.	0,031	0,249	0,454	0,245
Львівська обл.	0,519	0,390	0,332	0,414
Миколаївська обл.	0,025	0,227	0,250	0,167
Одеська обл.	0,094	0,461	0,282	0,279
Полтавська обл.	0,019	0,116	0,236	0,124
Рівненська обл.	0,013	0,031	0,568	0,204
Сумська обл.	0,006	0,034	0,396	0,145
Тернопільська	0,025	0,032	0,489	0,182
Харківська обл.	0,113	0,348	0,507	0,323
Херсонська обл.	0,000	0,111	0,486	0,199
Хмельницька обл.	0,000	0,107	0,486	0,195
Черкаська обл.	0,044	0,095	0,307	0,149
Чернівецька обл.	0,050	0,000	1,000	0,350
Чернігівська обл.	0,006	0,040	0,414	0,154
м. Київ	1,000	1,000	0,000	0,667

Джерело: розраховано автором за даними [56]

Найменш привабливою для інвестора з точки зору розвитку підприємництва була Кіровоградська область, для якої узагальнений показник дорівнював 0,120.

Найнижчим рівнем інвестиційної привабливості з точки зору інноваційної діяльності характеризувалася Закарпатська область, де узагальнена оцінка за цією категорією становила 0,011, а найвищий рівень – спостерігався у м. Києві і дорівнював 0,639 (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Стандартизовані показники інноваційної діяльності в регіонах України

Регіон	Кількість інноваційно активних підприємств	Витрати пром. підприємств на інновації, млн грн	Частка реалізованої інноваційної пром. продукції %	Узагальнена оцінка категорії
Вінницька обл.	0,244	0,052	0,115	0,137
Волинська обл.	0,023	0,023	0,197	0,081
Дніпропетровська	0,756	0,373	0,197	0,442
Донецька обл.	0,163	0,424	1,000	0,529
Житомирська обл.	0,058	0,011	0,000	0,023
Закарпатська обл.	0,000	0,000	0,033	0,011
Запорізька обл.	0,360	0,475	0,164	0,333
Ів-Франківська обл.	0,209	0,065	0,049	0,108
Київська обл.	0,535	0,235	0,131	0,300
Кіровоградська обл.	0,116	0,090	0,738	0,315
Луганська обл.	0,000	0,003	0,721	0,242
Львівська обл.	0,581	0,181	0,131	0,298
Миколаївська обл.	0,047	0,207	0,295	0,183
Одеська обл.	0,233	0,024	0,180	0,146
Полтавська обл.	0,291	0,283	0,410	0,328
Рівненська обл.	0,105	0,022	0,033	0,053
Сумська обл.	0,151	0,041	0,148	0,113
Тернопільська	0,302	0,103	0,361	0,255
Харківська обл.	1,000	0,356	0,377	0,578
Херсонська обл.	0,047	0,015	0,279	0,113
Хмельницька обл.	0,058	0,041	0,131	0,077
Черкаська обл.	0,244	0,129	0,098	0,157
Чернівецька обл.	0,035	0,002	0,033	0,023
Чернігівська обл.	0,140	0,006	0,148	0,098
м. Київ	0,802	1,000	0,115	0,639

Джерело: розраховано автором за даними [56]

Аналіз інноваційної активності в регіонах України свідчить про те, що у 2021 р. кількість інноваційно активних підприємств була найбільшою у Харківській області (96), а найменшою – у Закарпатській та Луганській областях (по 10). Найвищі витрати підприємств на інновації спостерігалися у м. Києві (3294 млн грн), а найнижчі витрати – у Закарпатській області (18 млн грн). За показником частки інноваційної продукції у загальних обсягах реалізованої промислової продукції у 2021 р. перше місце посідала Донецька область (6,3%), а найнижче значення цього показника було зафіксоване у Житомирській області (0,2%).

За усіма показниками розвитку інфраструктури лідером був Київ, де у 2022 р. була зосереджена найбільша кількість фінансових і страхових компаній (6268), медичних закладів (7172), науково-технічних організацій (32560) та транспортних підприємств (9716). Найменшою була кількість фінансових та страхових установ у Сумській області (51), а кількість медичних закладів, науково-технічних організації та транспортних підприємств – у Чернівецькій області, що становили відповідно 485, 544 та 382 одиниць. Таким чином, узагальнений показник інвестиційної привабливості за рівнем розвитку інфраструктури був найвищим у Києві і становив 1,0, а найнижчим – у Чернівецькій області (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Стандартизовані показники розвитку інфраструктури в регіонах України

Регіон	К-ть фінансових та страхових компаній	К-ть медичних закладів	К-ть науково-технічних організацій	К-ть транспортних підприємств	Узагальнена оцінка категорії
Вінницька обл.	0,010	0,054	0,020	0,026	0,027
Волинська обл.	0,002	0,005	0,008	0,042	0,014
Дніпропетровська	0,093	0,226	0,133	0,247	0,175
Донецька обл.	0,046	0,164	0,075	0,123	0,102
Житомирська обл.	0,002	0,035	0,013	0,020	0,017
Закарпатська обл.	0,003	0,079	0,008	0,028	0,030
Запорізька обл.	0,030	0,133	0,048	0,086	0,074
Ів-Франківська обл.	0,014	0,066	0,013	0,014	0,027
Київська обл.	0,041	0,164	0,090	0,185	0,120
Кіровоградська обл.	0,003	0,002	0,004	0,021	0,008

Луганська обл.	0,014	0,047	0,013	0,034	0,027
Львівська обл.	0,049	0,215	0,088	0,137	0,122
Миколаївська обл.	0,012	0,048	0,025	0,103	0,047
Одеська обл.	0,054	0,230	0,110	0,403	0,199
Полтавська обл.	0,018	0,045	0,027	0,056	0,037
Рівненська обл.	0,001	0,014	0,016	0,023	0,014
Сумська обл.	0,000	0,010	0,010	0,007	0,007
Тернопільська	0,004	0,020	0,001	0,001	0,007
Харківська обл.	0,069	0,186	0,123	0,143	0,130
Херсонська обл.	0,008	0,022	0,015	0,039	0,021
Хмельницька обл.	0,006	0,041	0,013	0,021	0,020
Черкаська обл.	0,011	0,038	0,014	0,042	0,026
Чернівецька обл.	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Чернігівська обл.	0,005	0,003	0,008	0,028	0,011
м. Київ	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000

Джерело: розраховано автором за даними [56]

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря та обсяг утворених відходів були найнижчими в Луганській області (відповідно 0,2 тис. т. і 0,1 тис. т.), що зумовлено істотним скороченням промислового виробництва внаслідок окупації частини території цього регіону ще з 2014 р. У зв'язку із цим капітальні інвестиції на охорону довкілля у Луганській області були найменшими серед усіх регіонів України і становили у 2021 р. 84 тис. грн. Найгіршою екологічна ситуація була у Дніпропетровській області, де зосереджена значна частина промислових підприємств, що зумовлює високий рівень шкідливих викидів в атмосферне повітря (328,9 тис. т.) та обсяг утворених відходів (139916,7 тис. т.). Водночас, у Дніпропетровській області зафіксований був найвищий обсяг капітальних інвестицій на охорону довкілля - 3496023,5 тис. грн. Відповідно, Дніпропетровська область є найменш інвестиційно привабливою для інвесторів з точки зору екології, про що свідчить узагальнена оцінка за цією категорією на рівні 0,333 (табл. 2.6). Найбільш привабливим для інвесторів за екологічною ситуацією був Київ, де узагальнена оцінка за цією складовою становила 0,701, оскільки у столиці спостерігалися порівняно невисокі викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря та обсяги утворених відходів при одночасному інвестуванні значних коштів у захист навколишнього середовища.

Таблиця 2.6

Стандартизовані показники стану екології в регіонах України

Регіон	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, тис. т	Обсяг утворених відходів, тис. т	Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища, тис. грн	Узагальнена оцінка категорії
Вінницька обл.	0,789	0,995	0,013	0,599
Волинська обл.	0,986	0,996	0,014	0,665
Дніпропетровська	0,000	0,000	1,000	0,333
Донецька обл.	0,335	0,949	0,017	0,434
Житомирська обл.	0,971	0,997	0,004	0,657
Закарпатська обл.	0,990	0,999	0,007	0,665
Запорізька обл.	0,806	0,988	0,053	0,615
Ів-Франківська обл.	0,537	0,995	0,024	0,519
Київська обл.	0,855	0,996	0,079	0,643
Кіровоградська обл.	0,975	0,997	0,037	0,669
Луганська обл.	1,000	1,000	0,000	0,667
Львівська обл.	0,769	0,982	0,093	0,615
Миколаївська обл.	0,984	0,996	0,033	0,671
Одеська обл.	0,918	0,999	0,019	0,645
Полтавська обл.	0,916	0,710	0,065	0,564
Рівненська обл.	0,984	0,996	0,008	0,663
Сумська обл.	0,968	0,997	0,019	0,661
Тернопільська	0,975	0,998	0,001	0,658
Харківська обл.	0,930	0,995	0,159	0,695
Херсонська обл.	0,982	1,000	0,000	0,661
Хмельницька обл.	0,950	0,994	0,017	0,654
Черкаська обл.	0,858	0,990	0,009	0,619
Чернівецька обл.	0,996	0,999	0,007	0,667
Чернігівська обл.	0,955	0,998	0,008	0,654
м. Київ	0,966	0,978	0,158	0,701

Джерело: розраховано автором за даними [57]

Станом на 1 лютого 2022 р. найбільша чисельність населення була зосереджена у Донецькій області і за даними Державної служби статистики України становила 4056405 осіб. При цьому у Донецькій області спостерігався високий рівень безробіття – 15,3%, що незначно відрізнявся від Луганської області, де цей показник був найвищим серед регіонів України і становив 15,9%. Кількість зайнятого населення у віці 15-70 років була найвищою у Дніпропетровській області і становила 1347 тис. осіб. Луганська область

характеризувалася найнижчим показником кількості зайнятого населення у віці 15-70 років – 278,5 тис. осіб. Як видно з таблиці 2.7, за узагальненим показником ринку праці найкращою була ситуація у Києві (0,867) та Дніпропетровській області (0,823), а найгірша – у Кіровоградській (0,122) та Луганській (0,128) областях.

Таблиця 2.7

Стандартизовані показники стану ринку праці в регіонах України

Регіон	Чисельність населення на 1.02.2022, осіб	Кількість зайнятого населення у віці 15-70 років, тис. осіб	Рівень безробіття населення, % до робочої сили	Узагальнена оцінка категорії
Вінницька обл.	0,195	0,321	0,533	0,349
Волинська обл.	0,041	0,076	0,348	0,155
Дніпропетровська	0,696	1,000	0,772	0,823
Донецька обл.	1,000	0,393	0,065	0,486
Житомирська обл.	0,091	0,188	0,511	0,263
Закарпатська обл.	0,112	0,192	0,522	0,275
Запорізька обл.	0,236	0,389	0,533	0,386
Ів-Франківська обл.	0,145	0,248	0,804	0,399
Київська обл.	0,286	0,437	0,946	0,556
Кіровоградська обл.	0,004	0,070	0,293	0,122
Луганська обл.	0,383	0,000	0,000	0,128
Львівська обл.	0,501	0,702	0,891	0,698
Миколаївська обл.	0,063	0,176	0,500	0,246
Одеська обл.	0,461	0,656	0,946	0,688
Полтавська обл.	0,145	0,255	0,380	0,260
Рівненська обл.	0,079	0,165	0,696	0,313
Сумська обл.	0,046	0,155	0,630	0,277
Тернопільська	0,041	0,104	0,435	0,193
Харківська обл.	0,539	0,845	1,000	0,795
Херсонська обл.	0,035	0,136	0,457	0,209
Хмельницька обл.	0,107	0,200	0,620	0,309
Черкаська обл.	0,085	0,197	0,630	0,304
Чернівецька обл.	0,000	0,084	0,739	0,274
Чернігівська обл.	0,021	0,112	0,391	0,175
м. Київ	0,651	0,993	0,957	0,867

Джерело: розраховано автором за даними [57]

За усіма показниками місткості ринку серед регіонів України лідером був м. Київ, де оборот роздрібної торгівлі у 2021 р. становив 278,8 млрд грн, дохід населення на одну особу – 211,6 тис. грн, витрати населення – 933 млрд грн за

рік. Найменш сприятливою була ринкова кон'юнктура у Луганській області, про що свідчили найнижчі по Україні показники обороту роздрібної торгівлі (13,1 млрд грн), доходу населення на одну особу (31,4 тис. грн) та витрат населення (58,5 млрд грн). Таким чином, м. Київ характеризувався найвищим рівнем інвестиційної привабливості за узагальненою оцінкою місткості ринку, а Луганська область – найнижчим рівнем (табл. 2.8). В інших регіонах узагальнена оцінка місткості ринку була значно нижча ніж у м. Києві. Так, друге місце за цим показником посідала Дніпропетровська область (0,435), а третє – Київська область (0,352).

Таблиця 2.8

Стандартизовані показники місткості ринку в регіонах України

Регіон	Оборот роздрібної торгівлі, млн грн	Дохід населення на одну особу, грн	Витрати населення, млн грн	Узагальнена оцінка категорії
Вінницька обл.	0,107	0,281	0,102	0,163
Волинська обл.	0,051	0,189	0,041	0,094
Дніпропетровська	0,448	0,423	0,435	0,435
Донецька обл.	0,115	0,090	0,132	0,112
Житомирська обл.	0,080	0,248	0,069	0,132
Закарпатська обл.	0,064	0,152	0,055	0,091
Запорізька обл.	0,184	0,344	0,171	0,233
Ів-Франківська обл.	0,075	0,206	0,073	0,118
Київська обл.	0,406	0,360	0,289	0,352
Кіровоградська обл.	0,050	0,232	0,039	0,107
Луганська обл.	0,000	0,000	0,000	0,000
Львівська обл.	0,287	0,299	0,265	0,283
Миколаївська обл.	0,074	0,280	0,064	0,139
Одеська обл.	0,349	0,342	0,296	0,329
Полтавська обл.	0,135	0,338	0,116	0,196
Рівненська обл.	0,054	0,202	0,045	0,100
Сумська обл.	0,054	0,288	0,052	0,131
Тернопільська	0,038	0,187	0,031	0,085
Харківська обл.	0,316	0,319	0,335	0,323
Херсонська обл.	0,063	0,234	0,051	0,116
Хмельницька обл.	0,077	0,245	0,069	0,130
Черкаська обл.	0,089	0,251	0,075	0,138
Чернівецька обл.	0,033	0,168	0,024	0,075
Чернігівська обл.	0,051	0,235	0,049	0,112
м. Київ	1,000	1,000	1,000	1,000

Джерело: розраховано автором за даними [57]

На основі даних (табл. 2.2-2.8) ми розрахували інтегральний показник інвестиційної привабливості регіонів України у 2021-2022 рр. як суму добутоків узагальнених оцінок за кожною категорією на відповідні вагові коефіцієнти, які ми визначили у підрозділі 1.3. Найвищим був інтегральний показник інвестиційної привабливості у Києві і становив 0,861 (рис. 2.8). Значно нижчим інтегральний показник був в інших регіонах України, серед яких можемо виділити групу областей, де інвестиційна привабливість була вищою за середнє значення показника (0,245). Так, у Дніпропетровській області інтегральний показник дорівнював 0,462, у Харківській – 0,422, а у Запорізькій – 0,278. Основна група з 17-ти регіонів – від Полтавської (0,242) до Волинської області (0,125) – характеризувалася інтегральним показником інвестиційної привабливості нижчим за середнє значення по Україні.

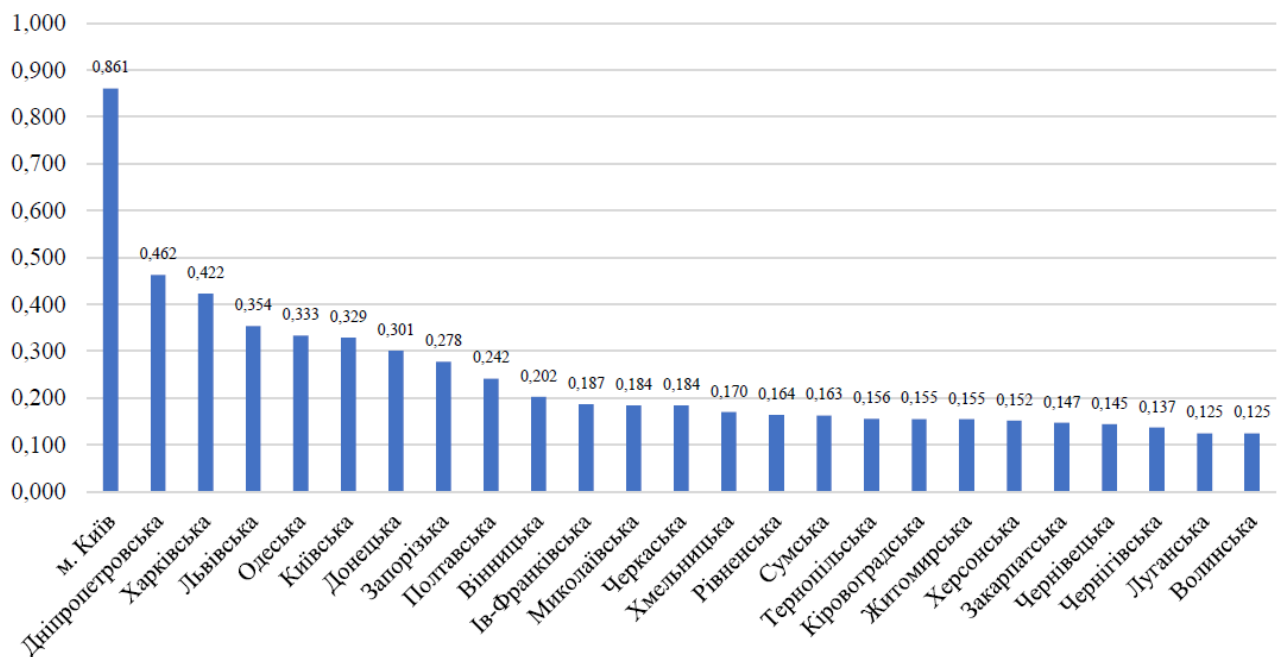

Рис. 2.8. Інтегральний показник інвестиційної привабливості регіонів України у 2021-2022 рр.

Джерело: розраховано автором

Отже, результати дослідження показали, що найбільш інвестиційно привабливим є місто Київ, оскільки столиця характеризується найвищими показниками ВРП, частки регіону у валовій доданій вартості країни, капітальних інвестицій на одну особу, кількості іноземних та приватних

підприємств, витрат промислових підприємств на інновації, кількості фінансових і страхових компаній, кількості медичних закладів, кількості науково-технічних організацій та транспортних підприємств, обороту роздрібно торгівлі, рівня доходів та витрат населення. Відповідно, для м. Києва інтегральний показник інвестиційної привабливості був найвищим і становив 0,861.

Середнє значення інтегрального показника інвестиційної привабливості у 2021-2022 рр. дорівнювало 0,245. Сім регіонів України мали інтегральний показник вищий за середнє значення: Дніпропетровська, Харківська, Львівська, Одеська, Київська, Донецька та Запорізька області. Найнижчий рівень інвестиційної привабливості спостерігався у Луганській та Волинській областях, де значення інтегрального показника дорівнювало 0,125. З огляду на погіршення безпекової ситуації в регіонах, що наближені до зони бойових дій, можемо припустити зниження рівня інвестиційної привабливості в умовах повномасштабної війни в Дніпропетровській, Харківській, Донецькій, Запорізькій, Миколаївській, Сумській, Чернігівській та Херсонській областях. Водночас, могло відбутися незначне підвищення рівня інвестиційної привабливості в Закарпатській, Львівській, Волинській областях, які є прикордонними регіонами і мають можливості поглиблення співпраці з країнами ЄС, зокрема й у сфері розбудови підприємств військово-промислового комплексу у 2023-2025 рр. Перевірка цих припущень буде можливою після публікації офіційних статистичних даних.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

3.1. Концептуальні засади інвестиційної стратегії регіону як інструменту підвищення інвестиційної привабливості

В Україні на даний час не розробляються окремі інвестиційні стратегії регіонів, а інвестиційна складова переважно включається окремим розділом в стратегію регіонального розвитку. В країнах ЄС поширеною є практика розробки інвестиційних стратегій в регіонах, які впроваджуються органами місцевої влади. Зокрема, у Польщі для ефективного розподілу і використання фінансових ресурсів як внутрішніх інвесторів, так і коштів залучених з фондів ЄС, гміни і повіти реалізують інвестиційні стратегії, які зосереджені на інвестуванні в основні пріоритетні галузі та сектори економіки, в розвиток інфраструктури та посилення людського потенціалу.

Інвестиційна стратегія регіону, поряд зі стратегією регіонального розвитку, повинна стати одним з базових документів для реалізації перспективних напрямів розвитку регіону на засадах стійкості та зрівноваженості. Важливим елементом кожної регіональної стратегії є напрями дій та пріоритети. Напрями дій – це втручання, що здійснюються програмними органами (місцевими органами влади) для забезпечення досягнення передбачуваних цілей розвитку регіону. Вони можуть мати форму операційних програм, а також особливо важливих проектів чи завдань, що окремо приймаються регіональною асамблеєю. За такого підходу проекти та завдання є належним чином формалізованими зобов'язаннями щодо виконання завдань, включених до відповідної операційної програми.

Пріоритети означають вибрані напрямки дій, на яких суб'єкти стратегії мають намір зосередити свою увагу для досягнення передбачуваних цілей розвитку (пріоритети, таким чином, можна розглядати як цілі відповідної політики). Цілі розвитку для конкретного регіону визначають його бажане, але водночас реалістичне бачення розвитку в заданій перспективі. Досягнення загального набору цілей частково є результатом загальних тенденцій розвитку,

що спостерігаються та приймаються владою, а частково має стосуватися необхідних втручань цих суб'єктів, які також включені до напрямків дій. У цій системі пріоритети – це відповідна ієрархія напрямків дій з точки зору важливості.

Стратегічна місія інвестиційного розвитку та основні цілі, визначені в інвестиційній стратегії, повинні визначатися на основі результатів аналізу найважливіших викликів, потреб та очікувань мешканців регіону. Ключовим викликом у цій сфері є безпека життєдіяльності та територіально сталий розвиток, орієнтований на використання місцевого та регіонального потенціалу, зміцнення регіональної спеціалізації та підтримку інновацій і використання потенціалу науки, що потребує відповідних інвестиційних ресурсів. Важливим завданням є оптимальне використання промислового та сільськогосподарського потенціалу, розвиток міст, покращення якості життя та підвищення конкурентоспроможності в національному та міжнародному середовищі. Для забезпечення ефективної відповіді на виклики сучасності необхідно розробляти та впроваджувати комплексні заходи щодо залучення інвестиційних ресурсів у пріоритетні сфери соціально-економічного життя. Зокрема, зусилля органів місцевої влади повинні бути спрямовані на підвищення конкурентоспроможності економіки та внутрішню інтеграцію регіону.

Нижче представлені стратегічні та операційні цілі інвестиційної стратегії регіону, і хоча не всі вони безпосередньо пов'язані з інструментами фінансової інженерії, проте їх реалізація сприятиме покращенню інвестиційної привабливості через збільшення кількості підприємств, розвиток інфраструктурних об'єктів та логістичних мереж, які, у поєднанні з полегшенням доступу до джерел фінансування та впровадженням пільгових фінансових умов, стимулюватимуть приплив іноземних інвестицій в регіон (рис. 3.1).

Представляючи основні аспекти підвищення інвестиційної привабливості регіонів, варто звернути увагу на стратегічні цілі, реалізацію яких може

підтримати Державний фонд регіонального розвитку шляхом сприяння доступу до фінансування для малих і середніх підприємств у рамках розумної спеціалізації або підтримки розвитку пріоритетних секторів економіки. Наприклад, в рамках оперативної цілі, яка передбачає розвиток підприємництва, що використовують місцеві ресурси, перспективними можуть бути програми з підтримки підприємств, що переробляють сільськогосподарську сировину в регіонах України, розвиток яких базується на аграрному секторі економіки.

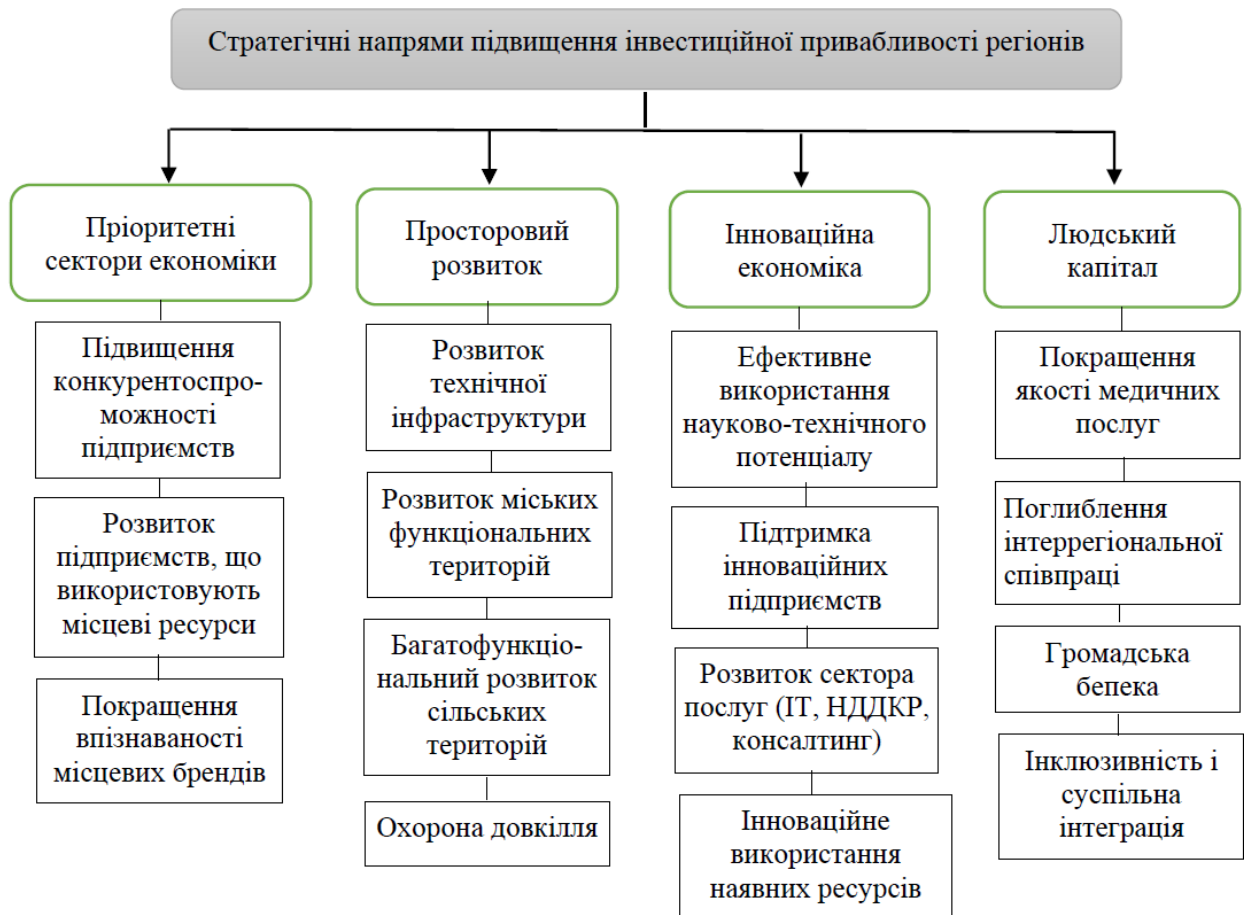

Рис. 3.1. Стратегічні напрями підвищення інвестиційної привабливості регіонів України

В регіонах, де важливим є аграрний сектор, переробка сільськогосподарської продукції підвищує прибутковість усього агропродовольчого комплексу. Сучасний переробний сектор є необхідною умовою для використання виробничого потенціалу сільського господарства. Важливим завданням стає оптимізація виробничих процесів на основі

масштабнішого використання рішень індустрії 4.0. та циркулярної економіки. Підвищення споживчого попиту та ширше застосування наукових знань в економічній практиці сприятимуть розвитку галузей промисловості, які використовують сільськогосподарську сировину для виробництва нехарчових послуг та продуктів (наприклад, біорозкладна упаковка, що відповідає вимогам ЄС щодо поступової відмови від пластику, добрива, косметика, медичні послуги тощо). Ефектом цих заходів буде підвищення рівня підприємництва та зростання зайнятості в регіоні, а також покращення загальних соціально-економічних умов та доходів мешканців регіону. Відхід від моделі виробництва дешевої сировини до переробленої сировини та готової продукції збільшить доходи підприємств та розширить місцеву податкову базу. Розвиток нових галузей промисловості, окрім створення додаткових робочих місць, також сприятиме технічному та організаційному прогресу в сільському господарстві та збільшенню доходів від сільськогосподарського виробництва. Важливим аспектом з точки зору сталого розвитку буде розміщення несільськогосподарських форм економічної діяльності на менш розвинених територіях монофункціонального характеру.

Майбутнє та перспективи розвитку регіональної економіки залежать від рівня інноваційності підприємств. Основою розвитку та конкуренції в сучасній дедалі більш глобалізованій економіці є створення та впровадження нових рішень, що відповідають ринковим викликам та зростаючим і динамічно змінним потребам споживачів. Задоволення цих очікувань і потреб має відбуватися на основі інноваційного розвитку, який передбачає максимально можливе збільшення використання найсучасніших рішень у всіх секторах економіки, включаючи ті, що традиційно сприймаються як технологічно відсталі. Мета також полягає в тому, щоб забезпечити ширше використання процесних та організаційних інновацій. Підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів України значною мірою залежатиме від залучення регіональних економічних суб'єктів до процесу трансформації в напрямку Індустрії 4.0, впровадження рішень, що вписуються в модель циркулярної

економіки, та енергетичної трансформації на регіональному рівні. Найважливіші види діяльності включають підтримку створення нових та розвиток існуючих підприємств, розвиток дослідницької та інноваційної діяльності та підтримку трансферу передових технологій, впровадження технологій та створення інфраструктури, що забезпечує доступну чисту енергію з відновлюваних джерел.

У зв'язку з цим, важливою є реалізація оперативної цілі, що передбачає використання дослідницького потенціалу наукових підрозділів та підтримку трансферу знань і технологій. Для регіонів, де зосереджений значний академічний та науковий потенціал, ефективне використання цього потенціалу має вирішальне значення для формування процесів розвитку і підвищення інвестиційної привабливості. Досягнення цієї мети вимагає міцніших системних зв'язків між сферами досліджень та розробок та економікою, особливо підприємствами, щоб забезпечити ефективнішу координацію науково-дослідних програм з практичними потребами підприємств. У цьому контексті велике значення матиме підтримка досліджень для створення прикладних рішень, а також підвищення кваліфікації бізнес-менеджерів у впровадженні інновацій у компаніях. Особливе значення матиме підтримка вищої освіти з метою оптимізації пропозиції навчання, розвитку галузей навчання, адаптованих до змін на ринку праці, регіональної економіки (включаючи впровадження концепції енергетичної трансформації) та розумних спеціалізацій регіонів.

Підвищення інвестиційної привабливості регіонів України потребує зосередження на зниженні інвестиційних ризиків компаній, а також на їхньому просуванні та підтримці у завоюванні нових ринків. Відповідні заходи мають бути спрямовані на стимулювання підприємств до застосування рішень, що дозволяють оптимізувати виробничі процеси (зниження експлуатаційних витрат, пошук нових можливостей збуту, впровадження економіки замкнутого циклу), а також на сприяння адаптації до змінних економічних умов, пов'язаних, зокрема, з енергетичною трансформацією регіону. Особлива

підтримка повинна надаватися підприємствам, мікро- та малим компаніям, які через свій розмір не можуть ефективно та самостійно конкурувати на внутрішньому чи міжнародному ринку. Економічна криза в Україні, спричинена пандемією COVID-19 та повномасштабним вторгненням російських військ, свідчить про те, що підприємцям, окрім фінансової підтримки, також потрібні професійні консультації для підготовки та впровадження нової бізнес-стратегії (наприклад, диверсифікація діяльності, реіндустріалізація, впровадження нової операційної моделі). Розташування регіону, а також зростаюче значення електронної комерції є важливими факторами, що відкривають ширші можливості для експорту продукції з регіону та ведення міжнародної торгівлі. Найважливішими напрямками дій для вирішення цих проблем мають стати:

- 1) розвиток логістичного сектору (інфраструктура, системи управління, послуги, компетенції та навички персоналу);
- 2) нарощування потенціалу для впровадження інновацій та підтримка використання сучасних рішень, що підвищують конкурентоспроможність підприємств (зокрема автоматизація, роботизація та цифровізація виробничих, сервісних та організаційних процесів, економія ресурсів);
- 3) підтримка технічних та організаційних рішень, спрямованих на зниження енергоємності та шкідливих викидів підприємств;
- 4) розвиток галузей промисловості, що обслуговують агропродовольчий сектор (наприклад, виробництво упаковки, машинобудування);
- 5) сприяння доступу підприємців до бізнес-консультацій.

Реалізація зазначених пріоритетних напрямів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності та інноваційності підприємств, що інвестують в економіку відповідних регіонів, через забезпечення: збільшення інвестиційної спроможності на початковому періоді функціонування мікропідприємств; підвищення інноваційності малих і середніх підприємств; збільшення виробництва та використання енергії з відновлюваних джерел разом із підвищенням енергоефективності підприємств; адаптація підприємств до вимог

охорони навколишнього середовища; підтримки процесу розробки та передачі сучасних технологій підприємствам; доступу підприємців до спеціалізованої консультаційної допомоги.

Для отримання зазначених вище позитивних ефектів необхідно використовувати такі форми підтримки.

1. Інвестиційні субсидії, що надають необхідну фінансову допомогу підприємцям, які потребують капіталовкладень. Особлива увага в цій сфері має приділятися новим інноваційним проектам та проектам, пов'язаним з виробництвом енергії з відновлюваних джерел, розвитком виробництва та послуг у вузькоспеціалізованих та високотехнологічних галузях (наприклад, машинобудування, IT-послуги, приладобудування). Крім того, підтримка повинна призначатися підприємцям, які реалізують проекти у сфері енергетичної, транспортної та логістичної інфраструктури.

2. Підтримка дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт, що безпосередньо виконуються підприємцями, або придбання результатів досліджень, що проводяться дослідницькими та дослідно-конструкторськими підрозділами для підприємців (дослідження, спрямовані на покращення: процесів, продуктів та послуг).

3. Субсидії на спеціалізовані консультації для підприємств, що сприяють підвищенню їхньої конкурентоспроможності (наприклад, щодо виходу на європейський ринок, розміщення продукції на новому ринку збуту або сертифікації продукції/послуг).

Для покращення інвестиційної привабливості регіонів, окрім прямої фінансової підтримки підприємств, забезпечення сприятливих умов для середовища, в якому вони працюють, має ключове значення для їхнього розвитку, зокрема через підвищення доступності інфраструктури підтримки бізнесу, а також якості та доступності спеціалізованих послуг. Ведення бізнесу дедалі частіше вимагає використання різноманітних консультаційних, інформаційних та фінансових послуг. В Україні спостерігається значна нестача пропозицій щодо дизайну продукції, дослідження ринку, експертизи та

лабораторних послуг, які могли б стати джерелом конкурентної переваги для вітчизняних підприємств та сприяти інвестиційній привабливості регіонів. У зв'язку з цим, пріоритетними цілями мають стати: сприяння доступу підприємств до зовнішніх джерел фінансування; розширення використання потенціалу регіональних університетів та наукових підрозділів шляхом підтримки розвитку інфраструктури досліджень та розробок; підтримка якості функціонування та інфраструктури інституцій бізнес-середовища та передачі знань; сприяння встановленню контактів та міжрегіональній співпраці підприємств.

Важливим чинником підвищення рівня інвестиційної привабливості регіонів є розробка і впровадження сучасних механізмів залучення капіталу інноваційними підприємствами. Наприклад, підтримка розвитку підприємництва шляхом сприяння впровадженню нових ідей та стимулювання створення нових компаній на основі інвестування капіталу шляхом придбання фінансовим посередником прав власності (акцій/часток) у новоствореній компанії разом з ініціатором (фізичною/юридичною особою) або в існуючому малому та середньому підприємстві, що перебуває на початковій стадії розвитку з урахуванням інновацій та не працює на ринку довше трьох років. Така діяльність спрямована на комерційне використання нових бізнес-ідей з використанням механізмів підтримки капіталу. Одним з найважливіших факторів для виходу компаній на ринок з новим продуктом є фінансові ресурси, необхідні для здійснення відповідних інвестицій. Підприємства на ранніх стадіях розвитку через свою слабку позицію на ринку та обмежену фінансову ліквідність стикаються зі значними проблемами з отриманням капіталу, необхідного для запуску виробництва або послуг на основі інноваційних ідей. Інвестиційна підтримка має на меті надати можливість вийти на ринок компаніям з високим економічним потенціалом, які не можуть комерціалізувати власні інноваційні ідеї через обмежений доступ до зовнішніх джерел фінансування.

Концентрація управлінських зусиль на удосконаленні фінансових інструментів дозволить покращити інвестиційний клімат для внутрішніх інвесторів, а розробка та впровадження взаємодоповнюючих інструментів, що відображають широкий спектр потреб та специфіку регіональної економіки сприятимуть розвитку підприємництва та інфраструктури, підвищенню загального рівня соціально-економічного розвитку регіонів, що своєю чергою підвищить інтерес іноземних інвесторів. У довгостроковій перспективі необхідно створювати платформи для співпраці підприємств, а також використовувати потенціал суб'єктів господарювання, які реалізують галузеві завдання за такими пріоритетними напрямками, як розумна спеціалізація або динамічні сектори економіки, ланцюг поставок та розвиток яких були порушені зовнішніми факторами.

3.2. Формування бренду регіону як спосіб підвищення рівня інвестиційної привабливості

В умовах зростаючої конкуренції між територіальними одиницями стає дедалі складніше залучати іноземних інвесторів до співпраці, тому дії, що вживаються органами місцевого самоврядування для досягнення конкурентної переваги, стають дедалі важливішими. Місцеві органи влади повинні активізувати діяльність, спрямовану на задоволення потреб і бажань клієнтів, якими в контексті нашого дослідження є іноземні інвестори, а для досягнення цього необхідно побудувати відповідну інформаційну систему про пропозицію та переваги регіону, якими зможуть скористатися інвестори у випадку вкладення свого капіталу в економіку регіону. Це означає, що існує потреба в комунікації між певним регіоном та його оточенням (всередині та за межами певної адміністративної одиниці), що є одним із основних елементів просування позитивної інформації про регіон та створення його позитивного іміджу.

Щодо тенденцій, безпосередньо пов'язаних з територіальним маркетингом, можна спостерігати підвищений інтерес до моніторингу

маркетингової діяльності, що проводиться місцевими органами влади. Все більшого значення набувають державно-приватні партнерства та спільний брендинг, тобто співпраця між органами місцевого самоврядування і приватними підприємствами та об'єднання їхніх брендів, що можливо лише завдяки координації маркетингової діяльності багатьох суб'єктів. Більше того, органи місцевого самоврядування все частіше користуються послугами маркетингових агентств для створення рекламних стратегій та реалізації відповідних завдань. Сучасні рекламні інструменти використовуються все частіше, такі як: адвергеймінг – поєднання реклами та ігор, геолокація, яка дозволяє проводити маркетингові заходи за допомогою ігор на основі місцезнаходження та реклами на мобільних пристроях, та розповідь бренду, тобто картографування бренду.

Широкий спектр можливих маркетингових інструментів зазвичай використовується для досягнення певної мети. З точки зору місцевих органів влади, цією метою може бути створення бренду для певної території та формування позитивного іміджу цієї території. Відомо, що реалізація цих цілей принесе результати у вигляді збільшення кількості туристів, які відвідують регіон, залучення більших обсягів інвестицій, а також підвищення задоволеності мешканців проживанням у даній місцевості. Класичні визначення бренду також можна застосувати до територіального бренду, оскільки продуктом або пропозицією, про яку йде мова в цьому випадку, було б усе місто або певний регіон. Територіальний бренд – це поєднання матеріальних елементів, таких як технічна інфраструктура, природні ресурси, архітектура та пам'ятки, та нематеріальних елементів, таких як цінності та асоціації. Все це сприяє автентичності певного місця, його ідентичності та іміджу, що створюється на основі його сприйняття [58]. У більшості випадків створення образу регіону ґрунтується на стереотипах та спрощеннях реальності, які часто не відповідають дійсності. Ось чому так важливо правильно побудувати ідентичність та створити імідж регіону.

Поняття бренду нерозривно пов'язане з поняттям брендової ідентичності, корпоративного стилю та брендового іміджу, проте ці поняття не є тотожні. Ідентичність та імідж місця є ключовими компонентами бренду місця, і їх не слід плутати одне з одним. Принципова відмінність полягає у взаємозв'язку між ними, оскільки сприйняття ідентичності створює певний образ [59]. Органи місцевого самоврядування можуть планомірно формувати ідентичність, яка відображає бажане сприйняття регіону. Це динамічний елемент, який означає, що його можна активно формувати для отримання очікуваної реакції реципієнтів [60] та досягнення поставлених цілей (наприклад, переконання іноземного інвестора інвестувати капітал в стратегічно важливу галузь промисловості). Таким чином, ідентичність – це те, як бренд сприймають органи місцевого самоврядування (органи, відповідальні за його створення), тоді як імідж регіону – це те, як бренд сприймають його одержувачі (наприклад, інвестори, туристи, мешканці, організації). У місцевому маркетингу можуть виникнути розбіжності між ідентичністю та іміджем, що може бути пов'язано з уже існуючими стереотипами та минулим досвідом реципієнтів. На це також впливає недостатня діяльність влади, пов'язана з комунікацією ідентичності, та створення досвіду та думок, неадекватних створеній ідентичності.

Створення ідентичності регіону ґрунтується на трьох елементах:

- поведінка та дії різних суб'єктів, що функціонують у певному регіоні (мешканці, підприємці, місцеві органи влади, установи);
- візуальна ідентифікація, що розуміється як створення системи презентації та ідентифікації за допомогою системи символів та позначень;
- комунікація з навколишнім середовищем, що розуміється як система комунікації між регіоном та його оточенням, що надає інформацію про його цінності, пам'ятки, продукти [61].

Відповідно модель бренду регіону визначається його спеціалізацією, рівнем розвитку інфраструктури, наявними природними ресурсами, історичними подіями та культурними особливостями регіону (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Базові індикатори для моделювання бренду регіону

Індикатор моделі	Основні характеристики	Можливості застосування на регіонах України
Спеціалізація району	Визначення основних характерних відповідному району спеціалізацій у певній галузі господарської діяльності	Івано-Франківськ – туризм гірськолижний, Моршин та Трускавець – мінеральні води, Дніпро – центр ракетобудування, Рівненська обл. – деревообробна галузь та ін..
Інфраструктурна	Розробка та реалізацій інфраструктурних проектів для зацікавлення інвесторів. Чітке інформування про наявні інфраструктурні особливості регіону.	Будівництво доріг, логістичних центрів, складських приміщень. Робота над новими пунктами міжнародного перетину кордону, вдосконалення портів, аеропортів та ін.
Природні ресурси	Докладний опис усіх природних ресурсів на які багатий регіон та його інформативна класифікація для чіткого розуміння переваг району інвесторами.	Робота над реалізацією земельної реформи та її постійний моніторинг, залучення інвесторів до вкладень у видобування нафти, газу та ін..
Визначні події, знакові фігури та інші особливості регіону	Особливості регіону в культурній сфері його унікальність пов'язана з фестивалями міжнародними, видатними уродженцями та ін.	Залучення інвестиційних коштів до видатних місць для розвитку регіонів в яких особливістю є міжнародний туризм (до прикладу модернізація Умані як центру міжнародного паломництва та ін.)

Просування в територіальному маркетингу можна розуміти як процес підвищення впізнаваності регіону, що включає такі етапи:

- а) точне визначення цілей, яких регіон хоче досягти за допомогою рекламної діяльності;
- б) визначення предмета просування (діагностика особливостей території в конкурентному контексті, подальше створення рекламної пропозиції для міста чи регіону);
- в) ідентифікація одержувачів рекламних акцій (за підтримки сегментації покупців);
- г) формулювання повідомлення та вибір відповідних методів і засобів просування;
- д) визначення виконавців та осіб, відповідальних за рекламну діяльність;

е) складання рекламного бюджету, встановлення методів контролю та вимірювання очікуваних результатів.

Маркетингова діяльність українських регіонів зазвичай обмежується публікацією реклами, альбомами, що представляють основні визначні пам'ятки міст та регіонів, та загальною інформацією про пропозиції. Розповсюдження деяких рекламних матеріалів має обмежене охоплення, і в цьому випадку Інтернет видається інструментом, який може певною мірою вирішити цю проблему. Однак деякі територіальні одиниці здійснюють більш комплексні, масштабні дії. Готуються спеціальні пропозиції для потенційних інвесторів та організовуються прес-конференції. В рамках рекламних заходів запрошуються представники іноземних інформаційних центрів, міжнародних організацій, торгово-промислових палат, дипломати. Ще одним елементом процесу просування є участь у спеціалізованих ярмарках, конференціях та зустрічах у країні та за кордоном.

У межах етапів змін ринкової орієнтації регіону однією з ключових можна вважати рекламну орієнтацію. На цьому етапі місцеві та регіональні органи влади визнають важливість інформації в процесі прийняття рішень суб'єктами, що діють у регіональному просторі, водночас зосереджуючись на посиленому просуванні своїх міст та регіонів. Активи певної територіальної одиниці просуваються прямо чи опосередковано, проводяться комплексні рекламні кампанії, а також використовується цілий спектр рекламних інструментів та форм. Наступні переваги, які можуть виникнути в результаті вжитих заходів, є основою стратегії просування міст та регіонів: залучення зовнішніх інвесторів; активізація внутрішніх інвесторів; розбудова інфраструктури для підтримки підприємств; покращення бізнес-середовища, розміщення важливих установ; організація важливих заходів; реалізація великих інфраструктурних проектів.

У покращенні іміджу територіальних одиниць важливими є такі елементи: кваліфікація місцевих/регіональних органів влади (компетентність, точність прийнятих рішень тощо); організаційні та структурні інновації; сучасні

системи управління, що гнучко реагують на зміни, які відбуваються в регіоні; доступність комунікацій (транспортних, логістичних, торговельних, телекомунікаційних); загальний рівень цін на послуги, що пропонуються, знижки для потенційних інвесторів; орієнтація на комплексний, багатовимірний розвиток певної території; підкреслення цінностей, пов'язаних з унікальністю та неповторністю регіону; формування клімату для підприємництва; міжнародна співпраця.

У контексті наведеного вище варто наголосити на важливій ролі інституцій бізнес-середовища, які своєю діяльністю сприяють покращенню іміджу регіону та підвищенню його привабливості для іноземного інвестора. Серед цих установ можна виділити регіональні та місцеві агентства розвитку, навчальні та консалтингові центри (включаючи університети), організації, що підтримують розвиток підприємництва, проінноваційні центри (наприклад, центри трансферу технологій), інноваційні та підприємницькі центри (наприклад, бізнес-інкубатори).

Основними складовими брендингу регіону є: подання важливої для інвестора інформації про регіон (розташування, природні умови, населення, економічна активність); презентація переваг, що виникають в результаті прийняття інвестиційних пропозицій регіону; формування бажаного іміджу, позиціонування, спрямоване на зайняття бажаної позиції пропозиції у свідомості реципієнтів; залучення вітчизняних та іноземних інвесторів; підтримка регіонального розвитку через залучення місцевих органів влади, науки та бізнесу до промоційної діяльності; виділення унікальних, відмітних рис регіону; підвищення рівня якості послуг, що надаються в регіоні.

Прикладами рекламних заходів є заходи, спрямовані на мешканців регіону, з метою покращення комунікації між регіональною владою та мешканцями. Інший напрямок – це діяльність, спрямована на висвітлення переваг регіону, надання потенційним інвесторам якомога повнішої інформації щодо бізнес-можливостей та послуг, що надаються громадою та регіональною

владою. Активне просування туристичних пам'яток з метою заохочення туристів також є популярним напрямком.

Послідовність етапів створення цілісної концепції створення бренду регіону є наступні:

1. Діагностика поточного стану та особливостей регіону.
2. Визначення внутрішніх факторів стратегічного розвитку, зазначення його сильних та слабких сторін.
3. Ідентифікація ключових чинників, що визначають пошук зацікавлених осіб, зокрема споживачів інвестиційних пропозицій міст та регіонів. З точки зору спеціалізації регіону, необхідно вказати, які сфери економіки та проекти можуть сприйматися як привабливі для потенційних інвесторів. З суб'єктивної точки зору, це показник власників найпривабливіших ресурсів, які можуть вирішити використовувати їх у рекламних цілях.
4. Визначення учасників процесу просування, зазначення їхньої ролі у створенні прийнятої концепції, розробці плану дій та графіка реалізації окремих проектів.
5. Узгодження загальних напрямів стратегічного розвитку територіальних одиниць з конкретними завданнями, що сприяють досягненню бажаного майбутнього міст та регіонів.
6. Упорядкування та представлення загальних стратегічних цілей, що впливають з інвестиційної стратегії регіону, уточнення прийнятих напрямків розвитку з урахуванням запланованих рекламних заходів.
7. Визначення взаємозалежностей між прийнятими стратегічними цілями та рекламними заходами, зокрема, з точки зору зазначення сильних сторін міст та регіонів, які сприяють досягненню заданих цілей. Визначення того, які суб'єкти на регіональному рівні відповідають за ключові напрями та співпрацюють для досягнення прийнятих стратегічних цілей.
8. Визначення припущень рекламної стратегії та напрямків дій, що з них впливають, а також необхідних рекламних ресурсів.

9. Підготовка плану просування регіону, завдання, необхідні для реалізації на його окремих етапах, приділення уваги джерелам інформації.

10. Визначення ключових рекламних інструментів, що визначають досягнення запланованих результатів маркетингових комунікацій та отримання і утримання бажаної позиції на ринку пропозицій від регіону.

11. Підготовка переліку конкретних рекламних заходів, які допомагають регіону досягти форми, необхідної сучасними ринковими реаліями.

12. Прийняття остаточної форми пропозиції міста та регіону, призначеної для ринкової конкуренції.

Ще одним важливим аспектом є просування місцевих (регіональних) продуктів, що розуміються як продукт або послуга, з якими ототожнюють себе мешканці регіону. Регіональний продукт стає «вітриною» регіону, використовуючи його специфічний та унікальний характер і залучаючи мешканців до розвитку місцевого підприємництва. Під час просування регіональних продуктів значний акцент необхідно робити на їх прив'язці до певного регіону. Застосування такого підходу посилює відчуття винятковості, унікальності, ексклюзивності та елітарності.

Створення позитивного іміджу та впізнаваного бренду сприятиме економічному розвитку міст та регіонів. Стратегії економічного розвитку регіонів переважно включають такі цілі, як: забезпечення економічного зростання, підвищення доходів та рівня життя населення, підтримка підприємництва, покращення комунікаційної доступності регіону, розвиток туризму та відпочинку, розвиток людських ресурсів, розвиток ринку праці. Для реалізації зазначених цілей одним з ключових чинників є внутрішні та іноземні інвестиції, залучення яких можливо лише за умови позитивного сприйняття потенційними інвесторами регіону, в економіку якого вони могли б інвестувати капітал.

Залежно від рівня соціально-економічного розвитку регіону, його спеціалізації, існуючого рівня інвестиційної привабливості можуть бути визначені такі цілі стратегічного планування щодо створення бренду регіону:

(1) формування позитивного іміджу; (2) просування туристичних, рекреаційних та оздоровчих переваг регіону; (3) сприяння розвитку підприємництва; (4) підтримка розвитку науки, культури, спорту; (5) збільшення кількості інвесторів та обсягів залучених інвестицій.

Результатом реалізації вищезазначених цілей має стати динамічний соціально-економічний розвиток регіону. Питанням, пов'язаним зі створенням бренду регіону та покращенню його впізнаваності, має приділятися більше уваги у стратегічних документах, що розробляються на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Узгоджена рекламна концепція для певного регіону сприяє досягненню поставлених цілей розвитку. Комплексна рекламна діяльність є важливою складовою формування сильної конкурентної позиції кожної територіальної одиниці. Одним з ключових аспектів досягнення успіху за допомогою брендінгу є залучення до процесу якомога ширшого кола зацікавлених сторін. Співпраця між місцевою владою, бізнесом та сектором науки, що підтримується місцевою громадою, має більше шансів на успіх і може принести відчутні результати у довгостроковій перспективі. В умовах зростаючої конкуренції та загострення боротьби між регіонами країни за інвестиційні ресурси кращі конкурентні позиції матиме регіон, який застосовує територіальний маркетинг і розвиває свій бренд, посилюючи ті складові промоції, що відрізняють даний регіон від інших територіальних одиниць.

ВИСНОВКИ

Залучення іноземного капіталу, особливо в формі прямих інвестицій, покращує спроможність підприємств проводити модернізацію і технологічне оновлення виробництва, що в результаті сприяє підвищенню конкурентоспроможності економіки регіону. У результаті міжнародного потоку капіталу у формі ПІІ економіка приймаючого регіону пов'язується зі світовою економікою та бере участь у створенні більш ефективного міжнародного поділу праці, але залежно від ступеня своєї відкритості стає більш схильною до позитивного та негативного впливу циклічних змін, що відбуваються у світовій економіці. Теорії, що пояснюють розвиток ПІІ та інтернаціоналізацію бізнесу, розглядають такі питання, як фактори інтернаціоналізації, життєвий цикл продукту, конкурентні переваги бізнесу та диверсифікація інвестиційного ризику.

Загалом інвестиційна привабливість регіону полягає у наявності специфічних особливостей території, які впливають на формування здатності регіону забезпечувати ефективне використання ендogenous потенціалу та самодостатній розвиток. На інвестиційну привабливість країни впливають такі економічні фактори: ступінь лібералізації економіки, рівень фіскалізму, наявність соціально-економічної рівноваги, структура власності економіки, зміни в державній політиці доходів, тенденції на ринку праці з особливим акцентом на індивідуальному рівні вартості праці, існуючі відносини між державою, підприємствами та профспілками. Інвестиційна привабливість є економічною категорією, що тісно пов'язана з рівнем конкурентоспроможності соціально-економічної системи та залежить від інституційно-правових умов господарювання.

Для оцінки міжнародної інвестиційної привабливості регіонів України у нашому дослідженні використаємо комбінований підхід, що включає: (1) описову складову, що передбачає вивчення динаміки основних показників інвестиційної та економічної діяльності; (2) розрахунок інтегрального показника інвестиційної привабливості, що базується на узагальненні основних

аспектів розвитку регіону у вигляді синтетичного показника за відповідними групами та розрахунку інтегрального індексу як основи складання рейтингу регіонів. Проведення якісної оцінки передбачає використання відповідних показників, згрупованих в категорії, які характеризують загальні тенденції соціально-економічного розвитку, підприємництво, інноваційну активність, інфраструктуру, екологічний стан, ринок праці та місткість регіонального ринку. Кожній категорії присвоюється вага, що впливає з значущості її впливу на інвестиційну привабливість території. Після оцінки кожного регіону та зважування результатів розраховується інтегральний показник і проводиться ранжування регіонів відповідно до його значення.

Загалом, динаміка надходження ПІІ в економіку України відображає реакцію іноземних інвесторів на посилення внутрішніх економічних, інституційних та безпекових ризиків, а також на зростання зовнішніх загроз. Водночас, іноземні інвестори порівняно швидко адаптуються до змін, які відбуваються в українській економіці під впливом зовнішніх чинників, про що свідчить поступове збільшення надходження ПІІ після виведення іноземного капіталу за кордон в кризові періоди. В умовах війни інвестиційна привабливість економіки України істотно залежить від безпекової ситуації та змін на фронті. Очікування інвесторів щодо завершення активної фази бойових дій стали вагомим чинником інвестування поряд з кон'юнктурними коливаннями на внутрішньому та зовнішньому ринках, що підтверджується й динамікою щомісячних надходжень ПІІ в Україну.

Внаслідок масштабної війни диференціація регіонів України за рівнем інвестиційної привабливості ще більше посилилася, оскільки підприємства, розташовані в західних регіонах країни є більш надійними об'єктами для інвестування порівняно з регіонами, які наближені до зони бойових дій. В загальних залишках ПІІ в Україні у 2024 р. відбулося зменшення порівняно з 2021 р. частки Дніпропетровської, Запорізької, Миколаївської, Полтавської та Харківської областей. Водночас за цей же період збільшилася частка м. Києва, Івано-Франківської, Одеської, Київської, Вінницької та Львівської областей.

Поряд зі збереженням високого рівня надходження внутрішніх та іноземних інвестицій в м. Київ, Дніпропетровську та Київську область, істотно змінилися тенденції інвестування в інші регіони. Відбулося зменшення обсягів капітальних інвестицій та ПІ в економіку регіонів, наближених до зони бойових дій. Найістотніше від скорочення інвестиційних ресурсів постраждали Донецька, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Одеська, Херсонська області. Водночас, збільшився інвестиційний капітал, зосереджений в економіці порівняно безпечніших регіонів, серед яких відзначимо ті, де ситуація покращилася незважаючи на війну – Вінницька, Волинська, Івано-Франківська, Львівська та Черкаська області.

Найбільш інвестиційно привабливим у 2021-2022 рр. було місто Київ, оскільки інтегральний показник інвестиційної привабливості був найвищим і становив 0,861. Середнє значення інтегрального показника інвестиційної привабливості дорівнювало 0,245. Сім регіонів України мали інтегральний показник вищий за середнє значення: Дніпропетровська, Харківська, Львівська, Одеська, Київська, Донецька та Запорізька області. Найнижчий рівень інвестиційної привабливості спостерігався у Луганській та Волинській областях, де значення інтегрального показника дорівнювало 0,125. З огляду на погіршення безпекової ситуації в регіонах, що наближені до зони бойових дій, можемо припустити зниження рівня інвестиційної привабливості в умовах повномасштабної війни в Дніпропетровській, Харківській, Донецькій, Запорізькій, Миколаївській, Сумській, Чернігівській та Херсонській областях. Водночас, можна очікувати незначне підвищення рівня інвестиційної привабливості в Закарпатській, Львівській, Волинській областях, які мають спільний кордон з ЄС.

Інвестиційна стратегія регіону, поряд зі стратегією регіонального розвитку, повинна стати одним з базових документів для реалізації перспективних напрямів розвитку регіону на засадах стійкості та зрівноваженості. Стратегічна місія інвестиційного розвитку та основні цілі, визначені в інвестиційній стратегії, повинні визначатися на основі результатів

аналізу найважливіших викликів, потреб та очікувань мешканців регіону. Ключовим викликом у цій сфері є безпека життєдіяльності та територіально сталий розвиток, орієнтований на використання місцевого та регіонального потенціалу, зміцнення регіональної спеціалізації та підтримку інновацій і використання потенціалу науки, що потребує відповідних інвестиційних ресурсів. Важливим завданням є оптимальне використання промислового та сільськогосподарського потенціалу, розвиток міст, покращення якості життя та підвищення конкурентоспроможності в національному та міжнародному середовищі. Для підвищення рівня інвестиційної привабливості регіонів необхідно розробляти і впроваджувати сучасні механізми залучення капіталу інноваційними підприємствами.

Для покращення інвестиційної привабливості місцеві органи влади повинні активізувати діяльність, спрямовану на задоволення потреб іноземних інвесторів як споживачів адміністративних послуг та інформації про інвестиційні пропозиції та переваги регіону, якими зможуть скористатися інвестори у випадку вкладення свого капіталу в економіку регіону. Необхідно забезпечувати комунікацію між регіоном та його оточенням, що є одним із основних елементів просування позитивної інформації про регіон та створення бренду регіону. Територіальний бренд – це поєднання матеріальних елементів, таких як технічна інфраструктура, природні ресурси, архітектура та пам'ятки, та нематеріальних елементів, таких як цінності та асоціації. Модель бренду регіону визначається його спеціалізацією, рівнем розвитку інфраструктури, наявними природними ресурсами, історичними подіями та культурними особливостями, а тому регіони України можуть формувати бренди, які відображають їхні ринкові позиції з урахуванням ключових секторів економіки та видів економічної діяльності, наявних виробничих ресурсів, а також з огляду на історичні аспекти розвитку. Створення якісного бренду та формування позитивного іміджу регіону сприятиме залученню більших обсягів інвестицій, що своєю чергою покращить рівень соціально-економічного розвитку регіону та якість життя населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Balance of Payments Manual, International Monetary Fund, Washington D.C. URL: <https://www.imf.org/external/np/sta/bop/bopman.pdf>.
2. OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment. Fourth Edition. 2008. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-benchmark-definition-of-foreign-direct-investment-2008_9789264045743-en.html.
3. Investment statistics and trends. URL: <https://unctad.org/topic/investment/investment-statistics-and-trends>.
4. Walenia A. Znaczenie inwestycji zagranicznych w rozwoju regionalnym Podkarpatia. Prace naukowe Uniwersytetu ekonomicznego we Wrocławiu. 2011. №180. S. 230-248.
5. Weresa M., Skutki inwestycji zagranicznych dla gospodarki kraju przyjmującego doświadczenia Polski. Zeszyty BRE BANK-CASE. 2002. № 62.
6. Krugman, P. R., & Obstfeld, M. International Economics: Theory and Policy. London: Pearson Education, 2009.
7. Czerwieniec E. Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w gospodarce krajów wysoko rozwiniętych. Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu. 2005. №105. S. 5-16.
8. Nytko M. Model stadiów rozwoju gospodarczego T. Ozawy jako narzędzie prognozy skutków rozwoju bezpośrednich inwestycji zagranicznych w kraju goszczącym. Kraków: Wydawnictwo Instytutu Rozwoju Przedsiębiorstw w Krakowie, 2009.
9. Rymarczyk J. (red.), Handel zagraniczny. Organizacja i technika, Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2005.
10. Latocha, T. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Unii Europejskiej w świetle teorii rozwoju regionalnego i teorii lokalizacji. Studia Europejskie. 2005. № 2. S. 45–62.
11. Misala, J. Współczesne teorie wymiany międzynarodowej i zagranicznej polityki ekonomicznej. Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH, 2003.

12. Kraszewski W. Kilka uwag na temat znaczenia bezpośrednich inwestycji zagranicznych dla kraju przyjmującego oraz skali i znaczenia tych inwestycji w Polsce, [w:] J. Mużel, Z. Sadowski, E. Mączyńska (red.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce. Efekty i zagrożenia*, Rada Strategii Społeczno-gospodarczej przy Radzie Ministrów. Raport nr 46. Warszawa, 2005.

13. Poniatowska-Jaksch M. *Przemysłowe bezpośrednie inwestycje zagraniczne źródłem konkurencyjności region*. Monografie i opracowania № 544. Warszawa: SGH, 2006.

14. Porter, M.E. The economic performance of regions. *Regional Studies*. 2003. Vol. 37(6/7). P. 549–578.

15. Zakrzewska-Półtorak A. *Kapitał zagraniczny jako czynnik innowacyjności regionu – zarys wybranych koncepcji teoretycznych*. Miejsce innowacji we współczesnych koncepcjach rozwoju regionalnego – teoria i praktyka. Dolnośląskie Centrum Studiów Regionalnych: *Prace Naukowe, Seria Konferencje*. 2007. nr 7.

16. Романюта Е. Е., Качан , І. А., & Кравчук, Д. Вплив прямих іноземних інвестицій на сталий розвиток. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2024. № 9.

17. Буряк А. А. Організаційно-економічний механізм залучення прямих іноземних інвестицій в промисловість регіонів України. *Економіка і регіон*. 2015. № 2. С. 107-112.

18. Puchalska K. *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w kontekście innowacyjności i modernizacji regionu*. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*. 2010. №16. S. 348-359.

19. Karaszewski W. *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne*. Polska na tle świata. Toruń: Dom Organizator, 2004.

20. Pakulska T., Poniatowska-Jaksch M. *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Europie Środkowo-Wschodniej*. *Koncentracja kapitału zagranicznego w Polsce*. Monografie i Opracowania. № 519. Warszawa: SGH, 2004.

21. Umiński S. Znaczenie zagranicznych inwestycji bezpośrednich dla transferu technologii do Polski. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2002.
22. Russo, A., Smith, I., Atkinson, R., Servillo, L., Madsen, B., & Van der Borg, J. (2013). ATTREG: the attractiveness of European region and cities for residents and visitors. Scientific report, ESPON. Tarragona: University Rovirai Virgili.
23. Nazarczuk, M. J. Potencjał rozwojowy a aktywność inwestycyjna województw i regionów Polski. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2001.
24. Dunning, J.H. Multinational Enterprises and the Global Economy. *Journal of Finance and Economics*. 1993. Vol. 2 (3). P. 70–74.
25. Parysek, J. Rola samorządu terytorialnego w rozwoju lokalnym. W: J. Parysek (red.), *Rozwój lokalny: Zagospodarowanie przestrzenne i nisze atrakcyjności gospodarczej* (s. 90–120), Warszawa: PAN, 1995.
26. Гелеверя Є. М., Сергієнко Ю. І. Інвестиційна привабливість регіонів як основа сталого розвитку країни. *Бізнес Інформ*. 2020. №4. С. 111-117.
27. Каркіч І.О. Інвестиційна привабливість регіонів України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2017. № 4(32). С. 88–91.
28. Лугош, Л. Інвестиційна привабливість регіону та механізми її забезпечення. *Сталий розвиток економіки*. 2024. №3(50). С. 244-248.
29. Stawicka, M., Kwieciński, L., Wróblewski, M. *Analiza atrakcyjności inwestycyjnej regionu w świetle współczesnych trendów*. Wrocław: Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, 2010.
30. Guzik, B. Inwestycje w sektorze prywatnym. *Wiadomości Statystyczne*. 2010. № 1. P. 59-66.
31. Chojnacka K. Atrakcyjność inwestycyjna województw w świetle badań IBnGR. W: J. Kot (red.), *Konkurencyjność i innowacyjność regionów w warunkach*

globalizacji i metropolizacji przestrzeni (s. 144). Kielce: Akademia Świętokrzyska, 2007.

32. Nowicki, M. (red.). Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2013. Gdańsk: IBnGP, 2014.

33. Godlewska-Majkowska, H. Metodyka parametryzacji atrakcyjności inwestycyjnej regionów. Warszawa: SGH, 2012.

34. Godlewska-Majkowska, H. Atrakcyjność inwestycyjna regionów Polski na tle Unii Europejskiej. Warszawa: SGH, 2011.

35. Bojar, E. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w obszarach słabo rozwiniętych. Lublin: PWN, 2001.

36. Kalinowski, T. Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski. W: T. Kalinowski (red.), Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski (s. 11–90). Gdańsk: IBnGR, 2005.

37. Poniatowicz, M. Uwarunkowania aktywności inwestycyjnej samorządu terytorialnego w Polsce w nowej perspektywie finansowej 2014–2020. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. 2014. № 841. P. 163-175.

38. Kharlamova, G. The investment component of economic security: the case of Ukraine. In: Borys, M., Kharlamova, G. (Eds.), Ukrainian Economics Actual Research Problems in Eastern Europe, Lublin: Politechnika Lubelska, 2013. pp. 21-34.

39. Lizińska, W., Marks-Bielska, R., Kisiel, R. Atrakcyjność inwestycyjna gmin i znaczenie w jej kształtowaniu preferencji Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Roczniki Nauk Rolniczych: Seria G. 2011. №98 (3). P. 196-204.

40. Żelazko, B. Marketing jako czynnik podnoszący atrakcyjność inwestycyjną regionów w teorii i praktyce badawczej. W: W. Szczęsny (red.), Atrakcyjność inwestycyjna polskich regionów (s. 109). Warszawa: PTE, 2008.

41. Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski. Gdansk: IBnGR, 2015. URL: https://www.ksse.com.pl/files/page/Centrum%20prasowe/Raporty/Rankingwojew%C3%B3dztw_kopia.pdf.

42. Заставний Ф.Д. Депресивні регіони України: аналіз, оцінка, проблеми. Регіональна економіка. 2005. № 1. С. 76 – 89.
43. Тюлькіна К.О., Неря В.І. Сучасні методика оцінки інвестиційної привабливості регіону. Вісник Одеського державного екологічного університету. 2013. Вип. 15. С. 73-78.
44. Гомольська В.В. Організаційно-економічні аспекти поліпшення інвестиційного клімату регіону. Регіональна економіка. 2003. № 3. С.62-70.
45. Методика розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку. URL: http://uazakon.com/documents/date_1a/pg_ibcnog/index.htm.
46. Регіони України - 2021. Статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики, 2022. URL: <https://ukrstat.gov.ua/index.html>.
47. Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2002 по 2024 рр. (млн. дол. США). URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>.
48. Foreign direct investment, net inflows (% of GDP) – Ukraine. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS?locations=UA>.
49. Ukraine Foreign Direct Investment. URL: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/ukraine/foreign-direct-investment>.
50. Прямі інвестиції в Україну: залишки за інструментами. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#5>.
51. Залишки за інструментами прямих інвестицій за регіонами, країнами світу та видами економічної діяльності. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#5>.
52. Капітальні інвестиції за регіонами (2010-2023). Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
53. Валовий регіональний продукт (2004-2021) з урахуванням перегляду даних платіжного балансу. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/vvp/kvartal_new/vrp/arh_vrp_u.html.

54. Прямі інвестиції в Україну: залишки за регіонами. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>.

55. Обсяг реалізованої промислової продукції по регіонах у 2021 році. URL: <https://ukrstat.gov.ua/index.html>.

56. Регіони України – 2021. Статистичний збірник, Ч.2. Київ: Державна служба статистики України, 2022. 634 с.

57. Регіони України – 2021. Статистичний збірник, Ч.1. Київ: Державна служба статистики України, 2022. 276 с.

58. Dudek-Mańkowska S., Balkiewicz-Żerek A. Siła marki miejsca. Marketing i Rynek. 2015. № 6. s. 14-23.

59. Lemanowicz M. Rola promocji w kreowaniu wizerunku regionu – instrumenty, narzędzia, trendy. Przykład województwa świętokrzyskiego. Zeszyty Naukowe SGGW. Polityki Europejskie Finanse i Marketing. 2018. № 18(67). P. 86-101.

60. Aleksander A., Sworowska A. Kształtowanie tożsamości jako element działań marketingowych regionu. [w:] J. Koszałka (red.): Marketing. Ujęcie Terytorialne. Gdańsk: Politechnika Gdańska, 2010. s. 62.

61. Glińska E., Florek M. i Kowalewska A. Wizerunek miasta: od koncepcji do wdrożenia. Warszawa: Wolters Kluwer, 2009.